

Leydi Hester Stanhope ve Levant Macerası (1810-1839)

Lady Hester Stanhope and Her Levant Adventure (1810-1839)

Selda GÜNER ÖZDEN¹

ÖZ

Bu çalışmanın konusu; İngiliz üst sınıfının üyelerinden, başbakan çıkarmış bir ailenin ferdi Leydi Hester Stanhope (1776-1839) ve onun 19. yüzyılın başında Londra'dan Levant'a uzanan seyahatleri ile Doğu Akdeniz'deki uzun ve dramatik yaşantısıdır. Bu yaşantı onun ölümünden sonra doktoru tarafından toplam 6 cilt hâlinde yayımlanan metinlerden izlenebilmektedir. Bu metinler 19. yüzyılın ilk yarısındaki yolculuk güzergâhlarından, dönemin kimi aktörlerinden bahsettiği ve oryantalist literatüre katkı verecek birinci elden gözlemlerden oluştuğu için değerlidir. Leydi Hester Stanhope kadın, aristokrat ve macera düşkünü kimliklerini mezcetmiş biri olarak sıradışıdır. Yaşadığı çağın İngiliz aristokratik kültürünün katı kuralları dışında bir hayat sürmeyi tercih etmiştir. Daha sonra Viktorya çağında bir kültürel forma dönüşecek bu kurallara göre soylu kadınlara biçilen rol "ideal bir eş ve anne" olmaktı. Leydi Hester ise 1810'da İngiliz monarşisinin kendisine sunduğu imkânları ve ülkesini terk ederek bu role itiraz etti. 29 yıl boyunca ölümüne dek Levant'ta, o sıralar Osmanlı idaresindeki Cun'da yaşamayı seçti. Leydi Hester "Doğu"ya giden kadın seyyahlar arasında yalnız değildir; öncesinde Lady Mary Wortley Montagu (1689-1762), sonrasında ise Gertrude Bell (1868-1926) gibi tanınmış isimler Osmanlı coğrafyasının farklı bölgelerini ziyaret etmiş ve bu ziyaretlerini kâğıda dökmüşlerdir. Leydi Hester'in, bölgede daha uzun süre ikamet etmesine rağmen, tanınırlık açısından onlar kadar şanslı olduğunu söylemek zordur. Bu yüzden makale, onun belge niteliğindeki metinlerinden hareketle ona ve Levant'ına dair bilgiyi arttırmayı hedeflemektedir.

Anahtar kelimeler: Leydi Hester Stanhope, Levant, Cebel-i Lübnan, Oryantalizm

ABSTRACT

The subject of this study is Lady Hester Stanhope (1776-1839), a member of the British upper class whose family included a prime minister, and her extensive and dramatic life in the Eastern Mediterranean, including her travels from London to the Levant at the beginning of the 19th century. Her life can be traced in six volumes published by her doctor after her death. These texts are valuable because they consist of first-hand observations that contribute to the travel routes, include some accounts from the period, and orientalist literature from the first half of the 19th century. Lady Hester Stanhope was an exceptional figure for her time, as she initiated her travels as a woman, aristocrat, and adventurer. She chose to live outside the strict rules of the English aristocratic culture of her time. According to rules that would evolve into a cultural form then in the Victorian era, the role assigned to noblewomen was to be an "ideal wife and mother." However, Lady Hester objected to this role by abandoning the opportunities offered by the British monarchy and leaving her country in

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Selda Güner Özden (Doç. Dr.),
Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye
E-posta: sguner@hacettepe.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0669-8900

Başvuru/Submitted: 24.04.2024

Revizyon talebi/Revision requested:
14.05.2024

Son revizyon/Last revision received:
17.06.2024

Kabul/Accepted: 17.07.2024

Atıf/Citation: Güner Özden, Selda. "Lady Hester Stanhope and Her Levant Adventure (1810-1839)." *Türkiyat Mecmuası-Journal of Turkology* 34, 2 (2024): 899-924.
<https://doi.org/10.26650/iuturkiyat.1472803>

1810. She chose to live in the Levant, specifically in Joun, which was under Ottoman administration at the time, until her death 29 years later. Lady Hester was not alone among female travelers to the Levant or "East"; familiar names such as Lady Mary Wortley Montagu (1689-1762) and Gertrude Bell (1868-1926) had also visited various regions of the Ottoman territory and documented their visits. Although Lady Hester resided in the region for a longer time, it is difficult to say that she was as fortunate in terms of recognition as the formers were. Therefore, this article increases knowledge about her and her Levant based on her documentary texts.

Keywords: Lady Hester Stanhope, Levant, Mount Lebanon, Orientalism

EXTENDED ABSTRACT

One of the most significant features of the modern era is its acceleration and facilitation of travel and transportation for both men and women. It is undeniable that the global power struggles and influence competitions of the new imperial era were important factors behind this. In the 19th century, when the Industrial Revolution expanded new imperial ambitions geographically, it is known that, along with scientific curiosity, meeting different cultures also shaped the travel motivations of Western people. In fact, there was a relationship between scientific research and travel during this century. The desire of explorers to understand and record the experiences and cultures of the nations they always encountered motivated their next expedition.

Apart from scientists, diplomats, writers, and journalists, the travels of Western women and their motivations for venturing out of their comfort zones and the travel notes they left are also important. This study addresses the interest, travels, and observations of Lady Hester Stanhope, a famous name of English aristocracy, regarding the Levant. Observing the heterogeneous cultural and societal characteristics of the Eastern Mediterranean and settling permanently there, Lady Hester would never return to England. The adventure of a woman from an aristocratic family who left the English way of life to establish a new life in the Levant is remarkable. However, her aristocratic background provided her with wealth, fame, and reputation in England. However, the price of all these opportunities was to behave according to status and etiquette specific to the stagnant, noble class and to live within a suffocating household regime. It was the gloom of this life that caused Virginia Woolf to write *A Room of One's Own* (1929), almost a hundred years after Lady Hester. The gloom surrounding this life inspired Lady Hester to go to the Levant to build *her own room*. Why had she chosen the old East over the New World, for example, America, where English immigrants had established a new and glittering order? The spirit of the Enlightenment, -Voltaire's *Candide* had almost traveled around the whole world-, Napoleon's landing in Egypt in 1798, the spread of sympathy for Ancient Greece in European capitals, and the increase in transportation opportunities and travel culture among the upper classes provide an explanation. Likewise, the fact that almost all men, such as Byron, Chateaubriand, Lamartine, Gabriel Charles, Melchior de Vogué, Hellespont, Chevron, and Edouard Blanc, went to the Levant shows that it became a fashion. This is precisely a form of traveling that continued from the end of the 18th century until the middle of the 19th century, a movement we call "Grand Tour". Indeed, some of these famous

figures met Lady Hester in Istanbul, Damascus, and sometimes in Joun. In short, the East in the early 19th century was a place of adventure and enterprise, compared to the standard life of the modern West; it was dangerous but unrestricted. For adventurous people, there are exciting aspects that await discovery.

The main texts on which this study is based were written by Hester's close friend and doctor, Charles Lewis Meryon (1783-1877). Meryon had witnessed a significant part of Lady Hester's life as her doctor and friend. Dr. Meryon published a 6-volume work that saved her from oblivion in 1845 and 1846. Hester's *Memoirs* was first published in three volumes in 1845. The following year, he published her *Travels* in another three volumes. This extensive collection, written by Dr. Meryon based on his observations while accompanying Lady Hester and using her letters, diaries, and other notes, complements each other. *Memoirs* and *Travels* not only recount the personal adventures of Lady Hester, who conducted archeological excavations, dressed like a man, learned Arabic, and incited the Druze to rebel against Mehmed Ali Pasha, but they also provide detailed information about the lifestyles, customs, and cultural habits of the people living in what is now Syria, Lebanon, and Palestine. Therefore, it is important to present the life story of the person at the center of all these adventures.

Lady Hester began her Levant journey in 1810 at the age of 35 and first came to Malta. While traveling to the Near East, she dressed like a man. The location of ancient monuments is an important part of her travels. She even determined her route from the Great Pyramids to Palmira based on ancient sites. However, in 1821, she settled in Joun, Lebanon and lived there until her death. Lady Hester hosted European and local guests at her mansion in Joun. Through these contacts, she acquired information about both the region and the state of post-Napoleon Europe. She also employed spies to collect intelligence on the region. The newspapers of that period showed interest and support for her adventures in the Levant. She was bestowed with titles such as "Queen of the Desert", "modern Zenobia", and "uncrowned queen of Lebanon". The period in which she lived witnessed the strengthening of the authority of Mehmed Ali and his son Ibrahim Pasha in Egypt and Bilad al-Sham against the Sultan. Although her aristocratic background did not prevent her from admiring Napoleon, she had no sympathy for Mehmed Ali Pasha and his son Ibrahim and supported the Ottoman Sultanate.

From her *Memoirs*, we also understand that Lady Hester adopted a mission for herself. The fact that she aimed to "civilize" this Ottoman region, not just as a woman seeking adventure and respected for her adventures in the Levant but also as a British missionary of civilization, shows that she became a product of 19th-century orientalism. Initially, she pursued a sense of mission typical of 19th-century Orientalism, the sentiment that could be summarized as bringing Western light to the East. However, over time, she herself transformed, adopted the mystic customs of the Near East. The same person who disciplined Arab servants with a whip in her mansion in Joun was also the one who opened her home to the poor, beggars, and nobles pursuing Ibrahim Pasha at the cost of increasing her debts. Choosing to die in poverty in Joun instead of spending her last years in London shows that she maintained her aristocratic values.

Giriş

Leydi Hester Lucy Stanhope (1776-1839) baba ve anne tarafı kont unvanına sahip bir İngiliz aristokrat ailenin kızıydı. Ailenin en meşhur üyesi -Hester'in dayısı- başbakanlık yapmış William Pitt'ti. Bu sebeple Lady Hester'in ilk gençliği Londra sosyetesini ve politik çevrelerinin içinde geçti. 1810 yılında, 35 yaşında iken Levant'a gitmek üzere yola çıkan Hester bir daha ülkesine hiç dönmedi. Akdeniz'de ilk durağı Malta'ydı. Atina, İstanbul daha sonra İskenderiye'den, Palmira'ya dek uzanan güzergâhta yolculuklar yaptı. Yakın Şark'ta gezerken erkek gibi giyinmekten imtina etmedi. Seyahatlerinin güzergâhında antik abidelerin yeri önemlidir. Hatta rotasını, piramitlerden Palmira'ya kadar antik alanlar belirlemiştir. Ancak 1821 senesinde Lübnan Dağı'ndaki Cun'a yerleşmiş ve ölümüne dek orada yaşamıştır. Bu esnada en yakın dostlarından birinin Lübnan emiri II. Beşir Şihab (1767-1850) olması dikkat çekicidir.¹

Cebel-i Lübnan'daki evinde Leydi Hester Avrupalı ve yerli misafirler ağırlamıştı. Onlar sayesinde hem bölge ve hem de Napolyon sonrası Avrupa ahvali hakkında malumatlar edindi. Hatta bölge hakkında istihbarat toplamak için casuslar da görevlendirdi.² Dönemin gazeteleri onun Levant'taki macerasına alaka ve destek gösterdiler. Ona “Çöl Kraliçesi”, “modern Zenubya (Zenobia)”, “Lübnan'ın taçsız kraliçesi” unvanları layık görüldü.³ Cun'da yaşadığı dönem Mısır ve Biladü's-Şam'da Mehmed Ali ve oğlu İbrahim Paşaların otoritelerini padişah aleyhine güçlendirmesine şahitlik etmişti.⁴ Aristokrat kökeni Napolyon'a hayran olmasına engel oluşturmazken, Mehmed Ali Paşa ve oğluna hiç sempati duymadığı gibi Osmanlı saltanatına bu bölgede destek verdi. İstanbul'daki İngiliz elçisi Stratford Canning'in 1827'de onu İngiltere'ye dönmeye ikna etmek için yaptığı nafîle girişim dışında,⁵ önemli miktarda borç biriktirdiği ortaya çıkana kadar hükümetiyle pek fazla irtibata geçmemişti.⁶ İlk yıllara yayılan zenginlik ve debdebe, son yıllarında yerini fakirliğe bıraktı. Yoksulluk içinde hayatını kaybetti. Bu kısa bilgilerden hareketle onu Levant'ta yeni bir hayat kurmaya iten saikler üzerinde durmak faydalı olabilir.

- 1 Bk. Charles Henry Churchill, *The Druzes and the Maronites under the Turkish rule, from 1840 to 1860* (London: Bernard Quaritch, 1862), 25-26.; İlliya F. Harik, *Politics and Change in a Traditional Society. Lebanon 1711 to 1845* (Princeton: Princeton University Press, 1968), 203.; Eugène Poujade, *Le Liban et la Syrie, 1845-1860* (Paris: A. Bourdilliat et cie, 1860), 8-15.
- 2 Charles Lewis Meryon, *Memoirs of the Lady Hester Stanhope, as Related by herself in Conversations with her Physician Comprising her Opinions and Anecdotes of Some of the Most Remarkable Persons of her Time* (London: Henry Colburn, 1845), III: 79; Halise Hunuma, *Osmanlı Topraklarında bir Kadın Seyyah: Leydi Hester Stanhope ve Osmanlı Dünyası Hakkındaki Gözlemleri* (Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2022).
- 3 Bk. “Lady Hester Stanhope”, *The North-American Review and Miscellaneous Journal* 3/8 (1816), 213-214.
- 4 Bk. Şinasi Altundağ, *Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı Mısır Meselesi 1831-1841* (Ankara: TTK Basımevi, 1988).; William R. Polk, *The Opening of South Lebanon, 1788—1840. A Study of the Impact of the West in the Middle East* (Cambridge: Harvard University Press, 1963), 106.
- 5 Stratford Canning'den Leydi Hester'e Türkiye'den ayrılması için yazılan mektup için bk. National Archive (NA). Foreign Office (FO). 352/19B/7B, 631, 1827.
- 6 Lady Stanhope'un 1834 tarihli bir evrakta borçlarının artışından bahsedilmektedir. Bk. (NA). (FO). 78/269, 124, 1834.

Yakın Doğu'nun İngiliz kadını için ne anlama geldiği üzerine bir kitap yazan Billie Melman'ın da belirttiği gibi, çoğu kadın Britanya'da "kendisi için" bir hayat kuramıyordu.⁷ Ancak 19. yüzyılda seyahat, kariyer fırsatları yaratıyor ve gezginlerin kendi orta sınıf çevrelerinde pek bilinmeyen özgürlükler sunuyordu.⁸ Öte yandan, 19. yüzyılın ilerleyen yıllarında akademik şarkiyatçılığın bir disiplin olarak gelişmesiyle Bell gibi evli olmayan, eşi veya ailesinin korumasından bağımsız hareket eden kâşifler bu alanda kariyer yapabilmişlerdi. Leydi Hester içinse farklı sebepler söz konusuydu. Aristokratik kökeni ona İngiltere'de zenginlik, şöhrat ve itibar sağlıyordu. Fakat bütün bu imkânların bedeli durağan, soylu sınıfa özgü statü ve teşrifata göre davranmak, hapsedici ev düzeni içinde hayatını sürdürmektir. Bu hayatın kadını kuşatan kasveti, Hester'den yüz yıl kadar sonra Virginia Woolf'a *Kendine Ait Bir Oda* (1929)'yı yazdırmıştı. Ayrıca Hester'in yaşadığı dönemlerde de oldukça hassas bir konuydu kadının kendi konfor alanından tek başına özgür bir birey olarak çıkmaya çalışması. Zira onunla hemen aynı dönemlerde hem İngiltere'de hem de Amerika'da kadın yazarların sayısı oldukça artmıştı. Hatta Hester'dan önce veya sonrasındaki dönemlerde kadınların özgürlüğü veya onların hayatlarına dair müstakil bir alanın konularını işleyen yazarlar karşımıza çıkmaktadır. Mary Shelley (1797-1851) bunlardan biriydi ya da Amerikalı yazar Charlotte Perkin Gilman'ın (1860-1935) "Sarı Duvar Kâğıdı" adlı öyküsü örnek verilebilir.⁹ Leydi Hester'in meraklı ve hareketli mizacı onu kendisine ait odasını inşa için Levant'a sürükledi. O, İngiliz göçmenlerin yeni ve parlıtlı bir düzen kurdukları Amerika'yı, Yeni Dünya'yı değil kadim Şark'ı tercih etmişti. Aydınlanma ruhu -Voltaire'in *Candide*'i neredeyse Yerküre'nin tamamını dolaşmıştı-, Napolyon'un 1798 yılında Mısır'a çıkması, Avrupa başkentlerinde Antik Yunan sempatisinin (filhelenizm) yayılması, ulaşım imkânları ve seyahat kültürünün üst sınıflar arasında artışı bu gezilerin gerisindeki saiklerdir. Keza neredeyse tamamı erkek olan Lord Byron, Chateaubriand, Lamartine, Gabriel Charms, Melchior de Vogué, Bellessort, Chevrillon, Edouard Blanc gibi isimlerin Levant'a gitmelerinin gösterdiği gibi bunun bir akım ve modaya dönüşmesi de söz konusudur. Nitekim bu şöhratli figürlerin bazıları Hester'la İstanbul, Şam ve kimi zaman da Cun'daki evinde karşılaşmışlardı. Kısaca 19. yüzyıl başlarında Doğu, modern Batı tarzı hayata kıyasla "macera" ve "gizem" in coğrafyasıdır, "tehlikeli" ama "sınırlandırılmamış"tır. Serüvene açık insanlar için keşfedilmeyi bekleyen heyecan uyandıran yönleri vardır.

Lady Hester'i merkeze alan bu incelemenin kaynakları bahsine dönülecek olursa, onun Levant yıllarına dair İngiliz arşivinde az sayıda arşiv belgesi bulunmakta ve Osmanlı arşivinde

7 Billie Melman, *Women's Orients: English Women and Middle East, 1718-1918* (Londra: MacMillan, 1992), 306. Ayrıca bk. Henrietta Liston, *Henrietta Liston's Travels: The Turkish Journals, 1812-1820*, ed. Patrick Hart, Valerie Kennedy, Dora Petherbridge and F. Özden Mercan. (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2020).

8 Shirley Foster, *Across New Worlds: Nineteenth-Century Women Travellers and Their Writings* (Hemel Hempstead, Herts: Harvester Wheatsheaf, 1990).; Christopher Mulvey, *Transatlantic Manners: Social Patterns in Nineteenth-Century Anglo-American Travel Literature* (Cambridge: Cambridge UP, 1990).

9 Orkun Kocabıyık, "Çevirmenin Yazınsal Konulanması Bağlamında Charlotte Perkins Gilman'ın 'The Yellow Wallpaper' Adlı Öyküsünün Türkçe Çevirileri Üzerine Bir İnceleme", *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi* 11 (2021), 102-105.

hakkında hiçbir kayda rastlanmamaktadır. Bu çalışmanın dayandığı esas metinler ise yakın dostu ve aynı zamanda doktoru Charles Lewis Meryon (1783-1877)'un kaleminden çıkmıştır. Meryon, doktoru ve arkadaşı olarak Leydi Hester'in hayatının önemli bir kısmına şahitlik etmişti.¹⁰ O, eski bir Huguenot (Fransız protestanları) soyundan gelip Sussex'e yerleşen Lewis Meryon'un oğluydu. Merchant Taylors' School'da (1796-1802) ilk eğitimini alan Dr. Meryon, daha sonra Oxford'daki St. John's College'ye bağlı *Stuart's Exhibition*'dan 29 Mart 1803'te mezun oldu. *St. Thomas's Hospital*'da Henry Cline'in yanında tıp tahsilini ikmal ettikten sonra onun tavsiyesiyle 1810 yılında Leydi Hester Stanhope'un hekimi olarak Doğu'ya yapacağı yolculuğa eşlik etmek üzere görevlendirildi ve yedi yıl süren gezintileri esnasında ona refakat etti.¹¹ Leydi Hester Cebel-i Lübnan'a yerleştiğinde, Dr. Meryon tıp uzmanlığı diplomasını almak üzere İngiltere'ye döndü. Meryon, 1819 yılında Lady Hester'in daveti üzerine tekrar bölgede kendisinin misafiri oldu ve onun Şark âdetlerini tamamen benimsediğini gördü. Tekrar İngiltere'ye dönen Meryon çok geçmeden bir başka aristokrat Sir Gilbert Heathcote'un aile hekimi olmuştu. 1827'de Leydi Hester'in isteği üzerine Suriye'ye doğru yola çıktı.¹² Yolda eşkıya saldırısına uğrayıp eşyaları yağmalandığı için bu ziyaret gerçekleşemedi. Leydi Hester'in Cun'daki malikanesinde buluşmaları ancak Aralık 1830'da mümkün oldu. Dr. Meryon Nisan 1831'de Lübnan Dağı'ndan ayrıldıktan 6 yıl sonra, Temmuz 1837'de Leydi Hester'i dördüncü ve son defa ziyaret etti. Ağustos 1838'e kadar onun yanında kaldı, akabinde Londra'ya döndü.¹³ Doktor Meryon-Leydi Hester münasebeti, Meryon'a zaman zaman "bir doktordan çok bir başhizmetli gibi!"¹⁴ davranmasına rağmen 28 yıl boyunca aralıklarla sürdü. Doktorun sadakati Hester'in ölümünden sonra da devam etti, 1845 ve 1846 yıllarında onu unutulmaktan kurtaran 6 ciltlik eserini yayımladı. İlk olarak 1845 yılında üç cilt halinde Hester'in *Hatıralarını* neşretti.¹⁵ Bu kitapları ertesi yıl gene üç cilt hâlinde *Seyahatleri* izledi.¹⁶ Bu hacimli külliyat, Doktor Meryon'un Leydi Hester'e eşlik ettiği zamanlar kendi gözlemlerinden hareketle ve Leydi Hester'in geride bıraktığı mektup, günlük gibi notlarından istifade ederek gene Meryon tarafından kaleme alınmıştır. Birbirlerini tamamlar mahiyetteki *Hatıralar* ve *Seyahatler* sadece

10 Dorothy J. Smith, "Queen Hester", *Huntington Library Quarterly* 31/2 (1968), 157.

11 Thomas Seccombe, "Meryon, Charles Lewis", *Dictionary of National Biography*, c. 37, (Londra: Smith, Elder & Co, 1897), 301.

12 Hunuma, "Osmanlı Topraklarında Bir Kadın Seyyah", 15.

13 Thomas Seccombe, "Stanhope, Lady Hester Lucy (1776-1839)," *Dictionary of National Biography*, ed. Sidney Lee, c. 54, (Londra: Smith, Elder & Co, 1898), 13.

14 Catherine Lucy Wilhelmina Powlett, Duchess of Cleveland, *The Life and Letters of Lady Hester Stanhope ... by Her Niece the Duchess of Cleveland* (Londra: Murray, 1914), 92-93.; Ian Bruce, *The Nun of Lebanon: The Love Affair of Lady Hester Stanhope and Michael Bruce* (Londra: Collins, 1951), 55.; C. E. Bosworth, "Some correspondence in the John Rylands University Library of Manchester Concerning John Lewis Burckhardt and Lady Hester Stanhope's Physician", *Bulletin of the John Rylands Library* 55/1 (1972): 34, erişim 29 Aralık 2023; Ayrıca bk. Hunuma, "Osmanlı Topraklarında Bir Kadın Seyyah", 23.

15 Eserin tam künyesi için bk. Charles Lewis Meryon, *Memoirs of the Lady Hester Stanhope, as Related by herself in Conversations with her Physician Comprising her Opinions and Anecdotes of some of the most Remarkable Persons of her Time*, c. 1-3 (Londra: Henry Colburn, 1845).

16 Tam künye için bk. Charles Lewis Meryon, *Travels of Lady Hester Stanhope; forming the Completion of her Memoirs*, c. 3, (Londra: Henry Colburn, 1846).

arkeolojik kazılar yapan, erkek kıyafeti giymekten çekinmeyen; Arapça öğrenen ve Dürzileri, asi Mehmed Ali Paşa'ya karşı ayaklanmaya teşvik eden Leydi Hester'in şahsî serüvenlerini değil bilhassa bugün Suriye, Lübnan ve Filistin olarak bilinen coğrafyada yaşayan halkların hayat tarzları, âdetleri, kültürel *habitus*ları hakkında detaylı bilgi sunmasıyla da tarihî değeri haidir. Bu yüzden bütün bu maceranın merkezindeki ismin hayat hikâyesini vermek önemlidir.

Downing Street'ten Cebel-i Lübnan'a: Leydi Hester'in Levant Günleri

Leydi Hester Lucy Stanhope (1776-1839)'un babası Mahon Vikontu Charles ve annesi Chatham Kontu'nun büyük kızı Hester Pitt (1755-1780)'tir. 12 Mart 1776'da Chevening, Kent'te doğmuştu.¹⁷ 1800'den 1803'e kadar çoğunlukla büyükannesiyle birlikte Burton Pynsent'te yaşadı.¹⁸ Leydi Hester'in dayısı ilkin 1783-1801 ve son kez 1804-1806 yıllarında başbakanlık yapmış William Pitt'ti.¹⁹

Leydi Hester Stanhope, Üçüncü Stanhope Kontu'nun ilk evliliğinden olan üç kızından en büyüğüdü.²⁰ Annesini dört yaşındayken kaybetmişti.²¹ Kız kardeşleri gibi İsviçreli ve Fransız mürebbiyelerden eğitim almış ve büyükannesi Stanhope'e emanet edilmişti.²² Leydi Hester 1803'te dayısı William Pitt'in yanına taşındı ve üç yıl boyunca önce Walmer Kalesi'nde, sonra da Pitt başbakan olduğunda Downing Street'te ev sahibesi olarak bulundu. William Pitt'in yanında kraliyet politik elitinden oluşan bir zümreye dâhil olmuştu. Duhamel'e göre, Pitt hayattayken Lady Hester, “çevresindekilere hükmeden, eksantrik, etkileyici, ironik ve esprili bir kişilik” olarak tarif edilmekteydi. Salonu, Londra sosyetesinin merkeziydi. Hanımları, erkekleri, saraydaki lordları ve hatta dayısının bakanlarını azarlamasıyla biliniyordu.²³

Ancak Ocak 1806'da Pitt öldüğünde Hester'ın Londra seçkin çevrelerindeki hükümranlılığı da sona erdi. Parlamento Pitt'in arkasında bıraktığı 40.000 sterlin borcu devlete olan hizmetlerine karşılık ödediği gibi²⁴ o sıra 30 yaşında ve hamisiz kalan Lady Hester'a da Kral III. George tarafından 1.200 sterlinlik bir maaş bağlandı.²⁵ Sağlanan bu maddi imkân, Hester'ı yalnız kalmaktan kurtaramadı. Dayısının mensup olduğu muhafazakâr Tory Partisi'nin sosyal hayatından dışlanmıştı.²⁶

17 Seccombe, “Stanhope, Lady Hester Lucy”, 12.

18 Martin D. Armstrong, *Lady Hester Stanhope* (Londra: G. Howe, 1927), 10-17.; Seccombe, “Stanhope, Lady Hester Lucy”, 13.

19 Pitt, 7 yıl savaşlarında (1776-1773) İngiltere'ye zafer kazandıran Başbakan William Pitt'in ikinci oğluydu. Bk. Jeremy Black, *İngiltere Tarihi*, çev. Aytaç Yıldız (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2020), 332-334.; Ayrıca bk. Hunuma, “Osmanlı Topraklarında Bir Kadın Seyyah”, 8-9.

20 Jean Duhamel, “L'amour Inconnu de Lady Hester Stanhope”, *Revue Des Deux Mondes (1829-1971)* (1957), 298.

21 Elaine Unkeless, “Hester Stanhope”, *James Joyce Quarterly* 13/4 (1976), 479-480.

22 Victor du Bled, “Une Nièce de William Pitt: Lady Hester Stanhope”, *Revue des Deux Mondes (1829-1971)* 38/4 (1907), 865.; Frank Hamel, *The life of Lady Hester Stanhope* (Londra: Cassel, 1913), 53-54.

23 Duhamel, “L'amour Inconnu de Lady Hester Stanhope”, 299.; Bled, “Une Nièce de William Pitt: Lady Hester Stanhope”, 870.

24 Seccombe, “Stanhope, Lady Hester Lucy”, 14.

25 Bk. (NA). Home Office (HO). 42/84/1, 27 Ocak 1806.

26 Unkeless, “Hester Stanhope”, 479.; Bled, “Une Nièce de William Pitt: Lady Hester Stanhope”, 868.

Londra'da hiç arkadaşı kalmayan Hester Stanhope bir süreliğine Galler'e gitti, yeni bir muhit edinme çabaları neticesiz kaldı. Galler'deki hayatında istediği mutluluğu bulamayan Hester, İngiltere'den ayrılmaya ve yeni bir hayat kurmaya karar verdi. Bu “yeni hayat” ana hatlarıyla iki döneme ayrılabilir: Seyahatle geçen 1810-1821 yılları ve sonrasında Mar-Elias ve Cun'da 1821-1839 yılları arasındaki kalıcı ikameti.²⁷ Nitekim o bir daha ana vatanı İngiltere'ye dönmeyecekti. Lady Hester bütün gezilerinde İngiliz, aristokrat ve kadın kimliklerini beraberinde götürdü. Terry Eagleton'ın bir başka dönemde yaşamış İngiliz sıra dışı romancı Virginia Woolf için söyledikleri aslında Hester için de büyük ölçüde doğrudur: “Üst orta sınıfa mensup Viktoryen bir ailenin kızı, seçkin Bloomsbury zümresinin bir mensubu olan Woolf bir hayli züppe ve despot olabiliyordu (...) Unvan ve imtiyazı hor görmekle beraber, bunların keyfini sürmeyi de gayet iyi biliyordu.”²⁸

Netice olarak Hester, Jason Fırkateyni'yle 10 Şubat 1810'da yanına kardeşi James'i, Galli bir refakatçi Bayan Williams'ı, doktor Charles Lewis Meryon'u alarak ülkesinden ayrıldı. Bu İngiliz harp gemisinin son rotası İstanbul ve görevi Akdeniz'de Napolyon Fransa'sına karşı Britanya'nın deniz gücünü pekiştirmektir. Fırkateyn Hester ve dostlarını Cebelitarık'ta bıraktı ve yoluna devam etti.²⁹

Leydi Hester Levant'a doğru yola çıktığında Avrupa'da, devam eden Napolyon Savaşları (1803-1815) yüzünden parçalanmış bir manzara vardı. Nereye yerleşeceği hakkında başlangıçta bir belirsizlik hâkimdi. Seyahatleri için net bir rota veya planı yoktu. Cebelitarık'ın ardından Malta'ya uğradı.³⁰ Orada, vali ve tüm Vile sosyetesinin (la société de Vile) yanı sıra aristokrat gezginler, Marki ve Markiz de Bute tarafından karşılandı. O sıralar Malta'da Marki Bute'un yanında bulunan genç İngiliz Michael Bruce, Hindistan'da servet sahibi olduktan sonra Londra'da yaşamaya başlayan tüccar Crawford Bruce'un oğluydu.³¹ Crawford Bruce daha sonra parlamento üyesi olmayı da başarmıştı ve oğlu Michael'ı da Avam kamarasında görmek istiyordu. Bu gayeyle onu Eton'a, ardından Cambridge'e göndermişti. Mayıs 1810'da Malta'da, İngiliz orta sınıfının genç üyesi Michael Bruce, üst aristokrasiden şöhretli ve cazip Leydi Hester Stanhope ile tanıştırdı. Michael'ın babasına yazdığı mektup Leydi Hester'a karşı duygularını göstermektedir:

Buradan sana planlarımdaki bir değişikliği bildirmek için yazıyorum. Malta'ya vardığımda Leydi Hester Stanhope ile tanışma şerefine nail oldum. Birlikte seyahat ettiğim arkadaşlarımdan daha hoş, daha zeki ve daha bilgili. Kendisi, ünlü büyükbabasının yetenek ve niteliklerini

27 Bled, “Une Nièce de William Pitt: Lady Hester Stanhope”, 878.

28 Terry Eagleton, *İngiliz Romanı*, çev. Barış Özkul (İstanbul: İletişim Yayınları, 2023), 393.

29 Duhamel, “L'amour Inconnu de Lady Hester Stanhope”, 300.; Barbara Hodgson, *Dreaming of East: Western Women and the Exotic Allure of the Orient* (Vancouver: Greystone Books, 2005), 8.; Hunuma, “Osmanlı Topraklarında Bir Kadın Seyyah”, 28.

30 Bk. George Paston, *Little Memoirs of the Nineteenth Century* (Londra: Grant Richards, 1902), 27.; John Carr, *Les Anglais en France Après la Paix d'Amiens: Impressions de Voyage*, ed. Albert Babeau (Paris: E. Plon-Nourrit, 1898).; Joan Haslip, *Lady Hester Stanhope* (Londra: Cobden Sanderson, 1934), 16.; Unkeless, “Hester Stanhope”, 480.

31 Meryon, *Travels*, 1: 4.; Duhamel, “L'amour Inconnu de Lady Hester Stanhope”, 300.

miras almış olağanüstü bir kadın. Ben de arkadaşlarımdan ayrılıp Dr. Meryon, bir nedime ve birkaç hizmetçiden oluşan grubuna katılmaya karar verdim.³²

Malta Valisi, San Antonio Sarayı'nı Leydi Hester Stanhope'a tahsis etti. Michael Bruce'la bir süre burada yaşayan Leydi Hester, sevgiliyle Malta'dan ayrılıp Kiklad Adaları'na, oradan da Atina'ya gitti (23 Ağustos 1810).³³ Aşıklar, yirmi iki yaşındaki Lord Byron'la tanıştılar. Leydi Hester ve Bruce Ekim ayında Girit'te konakladıktan sonra İstanbul'a gitti. Lady Stanhope İstanbul'da kaldığı sekiz aylık süreyi gezerek ve diplomatlarla sohbet ederek geçirdi. Türk gemisi Sultan Selim'e davet edildiğinde, erkek kıyafetleri giymesi şartına olumlu karşılık verdi.³⁴ Maskülen giyinmesi ve Michael ile evlilik dışı ilişkisi, o sıralar İngiltere'nin İstanbul'daki temsilcisi Stratford Canning'in tepkisine sebep olmuştu.³⁵ Diğer taraftan Leydi Hester ve Michael Bruce İstanbul ve çevresini keşfe çıkmış, Bursa'yı gezmiş ve Boğaz'da yelkenle açılmışlardı.³⁶

Herster'in İstanbul'dan önce ve sonrasında gerçekleştirdiği bu tür seyahat ve konaklamalar kendisi ve maiyetindeki yolcuların statüleri de hesaba katıldığında dragomanlar, rehberler, Şark'da çok önemli olan hediyeler, muhafızlar, atlar ve develer gerektiriyordu. Bu her şeyden önce yüklü bir meblağ demektir. Bu yüklü meblağ Michael'in babası Crawford Bruce tarafından karşılandı. Babanın oğluna yönelik cömert mali desteği, aynı zamanda oğlu Michael ile Leydi Hester ilişkisine yapılmış siyasî bir yatırımdır. Zira oğlunun bir zamanlar Pitt'in evinde Londra aristokrasisi ve siyaset çevresinin kalbi 10 numarada yaşamış Leydi Hester'le ilişkisinden gurur duyuyor, sonraki kariyeri için bunu bir fırsat olarak görüyordu.³⁷

Leydi Hester ve genç Bruce, İstanbul'dan Ekim 1811'de bir Rum gemisi kiralayarak İskenderiye'ye doğru yola çıktılar. Fakat gemi Rodos kıyılarında batmış ve bir kayalığa çıkararak ölmekten kurtulmuşlardı.³⁸ En sonunda Rodos'tan Ocak 1812'de bir İngiliz gemisiyle ayrılarak İskenderiye'ye ulaşabildiler. Mısır'da Leydi Hester -kendisinin de anlattığı gibi- bir asilzade olarak muamele ve saygı gördü. İdareciler ve yerel eşraf onu cömertçe karşıladı ve Kahire'de Napolyon'un kurduğu enstitüde çalışan Fransız âlimler, etrafına toplanmıştı.³⁹ Mısır'ın tarihi yerlerini gezdikten sonra 1812 baharında Filistin'e gittiler. Burada Kutsal Kabir Kilisesi de dâhil Hristiyanlar için önemli hac mekânlarını ziyaret ettiler.⁴⁰ Leydi Hester, 1 Eylül 1812'de Şam'a, kalabalıkların merakla izlediği bir kervanla giriş yaptı. Üzerinde yine erkek kıyafetleri

32 Bruce, *The Nun of Lebanon: The Love Affair of Lady Hester Stanhope and Michael Bruce*, 47.; Duhamel, "L'amour Inconnu de Lady Hester Stanhope", 300.

33 Hodgson, *Dreaming of East*, 82.; Hunuma, "Osmanlı Topraklarında Bir Kadın Seyyah", 29.

34 Hodgson, *Dreaming of East*, 82.; Leydi Hester'in İstanbul günleri hakkında bk. Hunuma, "Osmanlı Topraklarında Bir Kadın Seyyah", 31-33.

35 Hodgson, *Dreaming of East*, 82.; Meryon, *Memoirs*, 2: 290-291.

36 Meryon, *Travels of Lady Hester Stanhope*, 1: 38-48, 73-77.

37 Duhamel, "Lady Hester Stanhope", 301-302.

38 Hunuma, "Osmanlı Topraklarında Bir Kadın Seyyah", 36-37.

39 Meryon, *Travels*, 1: 138, 149.; Duhamel, "Lady Hester Stanhope", 302.; Hodgson, *Dreaming of East*, 82.; Hunuma, "Osmanlı Topraklarında Bir Kadın Seyyah", 36-37.

40 Hunuma, "Osmanlı Topraklarında Bir Kadın Seyyah", 39.

vardı.⁴¹ Daha önce Mısır'da Memlûk beyleri gibi giyinen Leydi Hester, sonraki yolculuklarında da bunu devam ettirmişti.⁴² Yolculukları esnasında ata binmesi, binicilik becerisi ve cesaretiyle Osmanlıların da takdirini toplamıştı.⁴³ Kendisine ilgi gösteren Araplarla iyi ilişkiler kurmayı başarmıştı. Leydi Hester Şam'daki günleri anlattığı kısımda halkın kendisine tepkisinden de bahsetmişti: “Camilere gidiyor, ayakkabılarımı çıkarıyorum... ve saygıyla içeri giriyorum. Kimse bunda yanlış bir şey görmüyor.”⁴⁴

Şam'da Emevi Camii yakınlarında ikamet etmeye başlayan Leydi Hester'in özel merakları da Doğu'daki seyahati boyunca genişlemeye başlamıştı. Anglo-Sakson rasyonel-bireyci kültürüne aykırı şekilde yıldızlara danışma (ilm-i nücum) ve okültizm ritüellerine aşina olmakla övünüyordu. Araplar bu yüzden leydiyi kendilerinden biri gibi ve hatta bir sihirbaz olarak görüyor, “ilham” aldığına inanıyorlardı. Her halükârda gizli ilimlere duyduğu ilgi onun Levant'ta şöhretini arttırmasına yardım etmişti.⁴⁵

Aralık 1810'dan, Şam'a geldiği 1812'ye kadar Leydi Hester ve maiyetinin masrafları Michael Bruce'in babasından aldığı 3.700 sterlinle karşılanmıştı.⁴⁶ Fakat Bruce ve Leydi'nin yolları Leydi Hester'in Palmira'ya tek başına gitme ısrarı yüzünden ayrılacaktır. Lady Hester Suriye çölünün ortasındaki antik Palmira kentine yolculuk yapmak istemişti. Ayrıca bu seyahat, ülkesinin çıkarlarına hizmet edecek ve bu coğrafyada İngiliz etkisini arttırmaya vesile olacaktı. Ancak bu güzergâh Leydi Hester'in tabiriyle “genç bir İngiliz erkeği için tehlikeliydi”, yolda uğrayacağı bir baskın Michel'in hayatına mal olabilirdi. Oysa kendisi Arap adetlerini öğrenmiş ve onlardan sadece saygı görmüştü. Bu yüzden Palmira'nın sakinleri kendisini “bedevi gibi giyinmiş ve güzel atlara binen bir azize olarak kabul edecekti.”⁴⁷

Hester kendisini, 272 yılında Romalılar tarafından esir alınmaya kadar Batı Mısır'dan Antakya'ya kadar bir imparatorluk kurmuş, Tedmur Devleti'nin “Çölün Gelini” olarak adlandırılan son hükümdarı Zenobia ile özdeşleştirmişti.⁴⁸ Yolculuk öncesinde günlüğüne, kendisine egzotik bir kader ihtimali biçecek kadar rahattı:

Bana gelince, başıma gelebilecek en kötü şey paşaya 10.000 sterline satılmam olur- en azından zekamla bu kadar ederim. (..) Asaletime gelince, (bunun fiyatı) 30.000 sterlinden az olamaz. İnsanların deli olduğumu düşünmesi umurumda değil. Başarmam gereken bir görevim var: Bu insanları medenileştirmek, onları büyük bir şeye dönüştürmek.⁴⁹

41 Virginia Childs, *Lady Hester Stanhope, Queen of the Desert* (London: Weidenfeld and Nicolson, 1990), 89.; Onur İnal, “Women's Fashions in Transition: Ottoman Borderlands and the Anglo-Ottoman Exchange of Costumes” *Journal of World History* 22/2 (2011), 257-258.

42 Meryon, *Travels*, 1:109, 130, 188, 192-193.; Hodgson, *Dreaming of East*, 75.; Hunuma, “Osmanlı Topraklarında Bir Kadın Seyyah”, 42.

43 Meryon, *Travels*, 1: 192, 200, 218.

44 Meryon, *Travels*, 2: 54.

45 Meryon, *Memoirs*, 2: 64, 126, 221, 331.

46 Duhamel, “Lady Hester Stanhope”, 302.

47 Meryon, *Travels*, 2: 68, 92.; Bled, “Une Nièce de William Pitt”, 879.

48 Meryon, *Travels*, 2: 176-177. Ayrıca bk. Philippe Descoux, *La Reine de Tadmor, Lady Hester Stanhope* (Paris: Chamuel, 1901).

49 Duhamel, “Lady Hester Stanhope”, 302-303.

“Bu insanları medenileştirmek”, bu cümle, onun Suriye’de sadece macera arayan ve kendisine gösterilen hürmet sebebiyle aradığını bulan bir kadın değil, aynı zamanda “medeniyet misyoneri” gibi davranan bir İngiliz olduğunu göstermektedir.

Uzun ve riskli çöl yolculuğu için hazırlıklar yapıldı, Mart 1813’te Leydi Hester, kervanın vardığı tepeden şehre, -Zenobia’nın başkentine- bakıyordu; devrilmiş ve birbirine karışmış sütunlar, yıkık tapınaklar, mezarlar ve tozlu heykellerle dolu bir şehir gördü. Lady Hester’ı büyüleyen sadece bu manzara değildi, orada onuruna bir zafer takı dikilmişti ve büyük bir kalabalık ellerinde çiçeklerle onu karşılamak için oradaydı.⁵⁰ Leydi Hester ve maiyeti Güneş Tapınağı’nın kalıntılarına geldiklerinde başına bir taç yerleştirdi. O şimdi başındaki tacıyla sureta “II. Zenobia” olmuştu. Bütün bu merasim ve tehlikesiz geçen zahmetli yolculuk için Arap âdetlerini iyi bilen Hester çöl bedevileri ve aşiret reislerine kıymetli hediyeler vermişti. Saygı uyandıran bir şöhreti zaten vardı. Fakat Çölün yeni kraliçesi ve refakatçileri Palmira’yı sessizce terk etmek zorunda kaldılar. Hama ve oradan da Lazkiye’ye gittiler.⁵¹ Leydi Hester’in H. W. Wynn’e yazdığı mektupta Palmira seyahatinde yaşananların bir özeti yer almaktaydı:

Leydi Hester’dan Bay H. W. Wynn’e

Lazkiye, 30 Haziran 1813.

Sevgili Wynn,

Şaka yapmıyorum, Palmira’daki zafer takının altında Çöl Kraliçesi olarak taç giydim! Hiçbir şey bu yolculuktan daha başarılı olamadı, ayrıca tehlikeliydi de çünkü geri dönerken iki yüz düşman atlı tarafından takip edildik, ama onlardan kaçtık. Bize eşlik eden şefin kellesini almaya kararlıydılar, yine de bana gizlice bir elçi göndererek hiçbir şeyden korkmamam gerektiğini, bana ait olan her şeye saygı göstereceklerini söylediler...⁵²

Bütün bu seyahatler, zarafet ve cesareti, kıyafeti ve Arapça bilgisi ona yönelik hayranlık halesini genişletmiş, Türk idareciler ve Araplar ona *seyyide milady* (hanımefendi), *melike* ve Palmira gezisinden sonra *Tedmur kraliçesi* veya *çöl kraliçesi* adını vermişlerdi.⁵³ Leydi Hester, sonunda bu abartılı taltifleri ciddiye almaya başladı. Her hâlükârda ‘Doğu’daki yolculuğu onu tüm Biladü’ş-Şam’da meşhur etmişti.⁵⁴

Öte yandan Ekim 1813’de Michael Bruce, babasının isteği üzerine Londra’ya dönmüştü.⁵⁵ Leydi Hester’in gezilerini artık finanse edemeyeceği aşıkardı. Palmira gezisinin bedeli 30 bin kuruştı ve bu masraflar Michael Bruce tarafından karşılanamayacaktı. Leydi Hester için bu, önemli bir ekonomik sıkıntı döneminin de başlangıcıydı. Crawford Bruce’un mali desteği

50 Meryon, *Travels*, 2: 198. Ayrıca bk. Hunuma, *Osmanlı Topraklarında Bir Kadın Seyyah*, 46-47.

51 Meryon, *Travels*, 2: 96-105.; Duhamel, “Lady Hester Stanhope”, 303.

52 Duchess of Cleveland, *Lady Hester Stanhope*, 159.

53 Childs, *Queen of the Desert*, 49.

54 Meryon, *Travels*, 2:35.; Bled, “Une Nièce de William Pitt”, 879-880.

55 Paule Henry-Bordeaux, *The Circe of the Deserts* (Londra: Hurst & Blackett Limited, 1925), 193. “Kirke” teriminin Lady Hester’la özdeşleşmesi hakkında ayrıca bk. Paule Henri-Bordeaux, *Lady Stanhope en Orient: La Sorciere de Djoun* (Paris: Plon-Nourrit, 1924), 1: 216.

kesilmişti. Zira Londra'daki serveti Koalisyon Savaşları sebebiyle azalmış bulunuyordu. Bu yüzden Arap coğrafyasına yapılan gösterişli geziler, aşiret reisleri ve paşalara verilen hediyeler dönemi geride kalmıştı. Michael Bruce Londra'ya dönerken, Hester'a yılda 1.000 sterlin ödemeyi vaat etti. Hester'a kral tarafından tahsis edilen 1.200 sterlinlik emekli maaşıyla birlikte bu rakam 2.200 sterlin yapıyordu. Önceleri böyle bir yıllık gelir, Leydi Hester'ın bundan sonraki hayatını idame ettirmesinde yeterli gibi görünse de Bruce ailesinin desteği zamanla kesilmişti.⁵⁶

Gene de Leydi Hester'ın yarım kalmış hayallerini gerçekleştirmek için daha fazla paraya ihtiyacı vardı. Şam'da mali kaynak bulma arayışında olduğu görülmektedir. Buna göre kadim Filistin'in beş büyük şehrinden biri olan, Gazze'nin yaklaşık 13 km kilometre kuzeyinde Haçlıların 1099'da büyük bir zafer kazandığı şimdi bir harabe halinde olan Askalon (Askulan)'da saklı bir hazineyi bulmaya çalışmıştı. Fakat Hester ile ekibinin gezi ve kazı masrafları için parası yoktu. Hester Filistin işlerine bakan İngiliz Amiral Sir Sidney Smith'ten yardım istediysede talebi reddedildi. Buna rağmen Askalon'a gitmiş ve iki hafta süren bir kazının ardından mezkûr hazineyi bulamamıştı.⁵⁷ Define bulma umudu gerçekleşmeyen Leydi Hester, bu kez rotasını Baalbek'e çevirdi. Kazı masraflarını karşılamak için büyük miktarda borç aldı. Tekrar konsolosluk görevlileri vasıtasıyla İngiliz hükümetinden borçlarını kapatmak için para talep etti ve gene 'hayır' cevabı aldı.⁵⁸ Leydi Hester'ın ülkesi İngiltere'ye duyduğu kırgınlık giderek artarken artık İngiliz yetkililere danışmadan hareket etmeye başlamıştı.⁵⁹ Bu noktada Leydi Hester'ın İngiltere Devleti nezdindeki konumu tartışmaya açıktır. Daha doğrusu o, Levant'ta özgürce dolaşan bir serüvenci midir yoksa ve aynı zamanda devleti adına bilgi toplayan bir casus mu? Napolyon Bonapart'ın 1798'de Mısır'ı işgalinden sonra İngiltere'nin bölgeye ilgisinin arttığı doğrudur.⁶⁰ Keza Leydi Hester'ın da gezileri hakkında İngiliz yetkililerle temasta bulunup bilgi verdiği bilinmektedir.⁶¹ Fakat o sıradan bir maceraperest değildir, İngiliz monarşisiyle yakın bağları olan bir aristokrattır. Bu sıfatı başlangıçta İngiliz memurlarla ilişkilerinde kendisine açık bir üstünlük, avantaj sağlamış ve fakat 1813 yılı itibarıyla istekleri ile hesapsız girişimleri sebebiyle bu ilişki tersine dönmüş, talepleri ciddiye alınmaz olmuştur. Muhtemelen Londra nezdinde o, istihbarat kaynağı olmak bir yana, artık Palmira'nın kraliçesi olduğunu düşünen, define peşinde koşan bir hayalpereste dönüşmüştü. Bu arada parasızlık Leydi Hester'ı başka tasarılar geliştirmeye itmişti. Bunlar biri Şam işi kılıçlardan etkilendiği için Şam'da kılıç üretecek bir fabrika kurmaktı. Diğeri Fırat'ta balıkçılık yapmak ve Habeşistan'da maden aramayı ihtiva ediyordu.⁶²

56 Meryon, *Memoirs*, 2: 79.; Duhamel, "Lady Hester Stanhope", 304.

57 Duhamel, "Lady Hester Stanhope", 304.; U. Ben-Horin, "Lady Hester Stanhope's Excavations at Ascalon in 1815", *Bulletin of the Jewish Palestine Exploration Society* 3 (1945-1946), 27-30.

58 Bled, "Une Nièce de William Pitt", 881.

59 Bled, "Une Nièce de William Pitt", 881.

60 Alfred Schlicht, "The Role of Foreign Powers in the History of Lebanon and Syria from 1799 to 1861", *Journal of Asian History* 14/ 2 (1980), 98-99.

61 Hunuma, *Osmanlı Topraklarında Bir Kadın Seyyah*, 91.

62 Meryon, *Travels*, 2: 191, 3: 288.; Meryon, *Memoirs*, 2: 242.

Hiçbiri gerçekleşmeyen bu projelerden sonra Leydi Hester, 11 Ocak 1814'te Sayda'ya, Mar Elias'a (Güzel Manastır) gelerek burayı yıllık 430 sterline kiraladı. 1814 kışında ağır bir humma nöbeti geçirdi. Doktoru Meryon onun Bisri Nehri Vadisi'nden dağın en yüksek kısımlarına, Lübnan Emiri II. Beşir Şihab'ın (1788-1840)⁶³ kendisine bir ev tahsis ettiği Cun'daki Dürzi köyü Deyr-Mişmiş'i'ye taşınmasını sağladı.⁶⁴ Bu aylar onun, sadece Memluk kıyafeti (erkek) giymek, deve sırtında dolaşmak gibi şeklen değil kültürel olarak da şarklılaştığını göstermişti. Öyle ki Dr. Meryon'un modern tıbbi tedavileri yerine kendisi geleneksel tababete başvurmuş, bitkilerden ilaç yapmış ve hatta büyüyle iyileşmeye çalışmıştı. Bu kadim usulleri kendisi ve etrafındakilere tatbik etmiş ve bir şifacı olarak onları iyileştirdiğini ileri sürmüştü.⁶⁵

Diğer yandan Hester, Mar Elias'da Avrupa'daki gelişmeleri takip etmeye devam ediyordu. O sıralar Avrupa'daki en dramatik hadise Fransa İmparatoru Napoleon Bonaperte'nin Waterloo Muharebesi'nde (18 Haziran 1815) İngiltere'nin merkezinde yer aldığı koalisyon güçlerince mağlup edilmesi ve ardından St. Hellen Adası'na sürgün edilmesiydi. Avrupa monarşileri özellikle de İngiltere bu zaferi kutluyordu. İngiliz aristokrasisinin bir üyesi olan Leydi Hester aksi fikirdeydi, ona göre Napolyon karşısında birleşen Avrupa'nın bu eski monarşileri, "Fransa'yı yabancı birliklerle doldurarak, ... ve Avrupa'daki tüm Büyük Güçler tarafından Kral kabul edilen bir adamı aşağılayarak ve hapsederek ulusların yasalarını sonuna kadar ihlal eden Müttefikler"di.⁶⁶ Hester'in Napolyon adına üzülmemesinin ardında, kendisini Doğu'ya götüren özgür ruhuyla, monarşik, aristokratik ve yaşlı Avrupa'ya Devrim'in liberal kurumlarını taşıyan Napolyon'la bir empati kurması bulunabilir.

Cebel-i Lübnan Melikesi: Cun'da Yeni Hayat, Ziyaretler ve İzlenimler (1821-1839)

"Çölde şehir yok,
Açık denizlerde, yalnızlıklarda yelken açarken,
Kalabalıklar tarafından dokunulmamış bir hava soluyorsunuz!
Ruh, mekândan bağımsız olarak orada gezinir; insan daha insandır ve Tanrı daha da Tanrı!"⁶⁷
Leydi Hester

Doktor Meryon 1817'de İngiltere'ye döndükten sonraki üç yıl Leydi Hester'in Suriye'deki yaşantısı hakkında detaylı bilgidenden mahrumuz. Fakat Meryon onun daveti üzerine 1820'de tekrar Lübnan'a döndüğünde "Leydi'nin bu arada Levant âdetlerine tamamen aşına olduğuna,

63 Leydi Hester'in Emir Beşir'le başlangıçtaki dostluğundan daha sonra bozulan ilişkilerine dair bilgi için bk. Hunuma, "Osmanlı Topraklarında Bir Kadın Seyyah", 65-66. Ayrıca bk. Fawwaz Traboulsi, *A History of Modern Lebanon* (London: Pluto Press 2012), 10-11.

64 Duchess of Cleveland, *Lady Hester Stanhope*, 169-171.; Melman, *Women's Orients*, 333.

65 Duhamel, "Lady Hester Stanhope", 305.; Bordeaux, *Lady Stanhope*, 1: 47.; Hunuma, "Osmanlı Topraklarında Bir Kadın Seyyah", 49-53.

66 Duchess of Cleveland, *Lady Hester Stanhope*, 184.

67 Bled, "Une Nièce de William Pitt", 891.

evini ve yardımcılarını tamamen Osmanlı tarzında yönettiğine” şahit olmuştu.⁶⁸ Leydi Hester’in bu döneminin bir diğer takipçisi Cleveland Düşesi ise *Yeni* Leydi Hester’den şaşkınlıkla bahsetmekteydi. Aldığı haberlere göre o artık eski Hester değildir; zira şarka özgü astroloji ve gizli ilimlerin müptelası olmuş, kendini “Doğu Kraliçesi” ve hatta “Mesih” olarak görmeye başlamıştı. Onun gibi “zeki bir kadın için böyle şeylere inanmak naiflik” göstergesiydi, İngiltere yıllarından onu tanıyan Düşes, Hester’in her zaman mistik ve gizemli şeylere bir eğilimi olduğunu da ilave etmişti.⁶⁹

Leydi Hester’in eski hayatından başka bir sima, Michael Bruce ise Londra’dan kısa bir süreliğine onun yanına gelmişti. Bu son görüşmeydi ve artık Leydi Hester’e eskisi gibi para yardımında da bulunamıyordu. Bruce, 1818’de, İngiltere’de zengin bir dulla evlenecek ve hiçbir zaman Lordlar Kamarası’na giremeyecekti.⁷⁰ Michael Bruce’un nihai ayrılışı, ek mali desteğin de kesilmesi demektir, emekli maaşına göre harcama yapmak, pahalı gezilere son vermek ve bir ev bulup orada yaşamak zorundaydı. Ayrıca sağlık problemleri onu nemli Akdeniz kıyılarından Cebel-i Lübnan’a sevk etmişti. Sonunda, Cun’daki evine yerleşti (1821).⁷¹ Fakat bu yerleşme, Hester’e özgü gariplikler içeriyordu, yerleşmeden ziyade el koyma fiiliyle tanımlanabilirdi. Kalın duvarları, bahçesi, müstemilatı ile küçük bir Orta çağ şatosunu andıran Dehr-Cun dağlarındaki ev, Şamlı bir Hristiyan tüccar Joseph Savaya’nın mülküydü. Leydi Hester bu eve adeta el koymuştu. Emir Beşir’in de araya girmesiyle, tüccar Joseph Savaya evini Hester’e yıllık 1000 kuruş (bin frank) kira ödemesi karşılığında vermek mecburiyetinde kalmıştı.⁷² Joseph Savaya’yı evini zoraki bir kiracıya terk etmek zorunda bırakanlar Cebel-i Lübnan emir ve ümerasıydı. Onlar için Leydi Hester, bölgenin prestijini yükseltecek ideal kişiydi ve herkes bir miktar fedakarlığa katlanmalıydı.

Böylelikle çöllerin derinliklerine kadar seyahatler yapan cesur Leydi, sonunda ölünceye dek yaşayacağı evi Sayda yakınlarında, Cun’da buldu.⁷³ Cun’dan İngiltere’deki ailesine gönderdiği mektuplarda, “Büyük Britanya’nın nemli ve bulutlu havasını solumak için bu güneş ülkesini asla terk etmeyeceğini” bildiriyordu.⁷⁴ Burada değişen sayıda hizmetçileri vardı. En sadık hizmetkârı Bayan Williams 1828’de öldükten sonra Leydi Hester evindeki yardımcılarının tamamını Araplar arasından seçmişti.⁷⁵ Öte yandan, Dr. Meryon, Leydi Hester’in hizmetkârlarına sert tutumuna şahit olmuştu. Bir gün Leydi’ye, “hoşunuza gitmeyen bir şey yaptığımda, neden beni de kırbaçlatmıyorsunuz?” diye sorduğunda onun cevabı şu olmuştu:

68 Meryon, *Memoirs*, 1: 3-4.

69 Meryon, *Memoirs*, 2: 239, ayrıca bk. Duchess of Cleveland, *Lady Hester Stanhope*, 192, 209-212.

70 Duhamel, “Lady Hester Stanhope”, 305.

71 Bled, “Une Nièce de William Pitt”, 880.; Norman N. Lewis, “Stanhope, Lady Hester Lucy (1776–1839)”, *Oxford Dictionary of National Biography*, erişim 29 Aralık 2023,

<https://www.oxforddnb.com/display/10.1093/ref:odnb/9780198614128.001.0001/odnb-9780198614128-e-26247?aulas=t=Cleveland&date=1914&genre=book&sid=oup%3Aorr&title=The+life+and+letters+of+Lady+Hester+Stanhope>

72 Bled, “Une Nièce de William Pitt”, 882-883.

73 “Lady Hester Stanhope”, *Journal des Voyages, Decouvertes et Navigations Modernes* 34/104 (1827), 381.

74 “Lady Hester Stanhope”, *The North-American Review and Miscellaneous Journal* 3/8 (1816), 213-214.

75 Seccombe, “Stanhope, Lady Hester Lucy”, 14.

“Hayır doktor, bu varlıklar nazik insanları sevmezler. Her zaman yaşlı tavuklar tarafından değil, bir kaplan tarafından yönetilmek istediklerini söylerler”. Bu diyalogun devamında Dr. Meryon, Hester’in her zaman yanında keskin uçlu çelik başlı bir topuz, bir balta ve bir hançer taşıdığını da belirtmiştir.⁷⁶

Otorite kurmaya yönelik hane içindeki bütün bu sert davranışlarına rağmen, yöre halkı çok geçmeden evin mevkisine yeni bir isim vermişti: Dar-ü’s-Sitt (Hanımlar Tepesi). Evi çok geçmeden önemli bir uğrak yerine dönmüştü.⁷⁷ O dönemde Leydi’nin varlığı ve şöhreti birçok Avrupalı, Arap kabile reisleri ve Osmanlı idarecilerinin onu Cun’da ziyaret etmesine yol açıyordu. Onlardan biri olan Fransız M. Philippe Descoux, Hester’in evini hayranlıkla tasvir etmişti:

“Gerçekten de dünyadaki en olağanüstü şeydi: Ev, bir yönde yüz seksen, diğer yönde yüz adımlık bir paralelkenar oluşturan yaklaşık on fit yüksekliğinde bir duvarla çevriliydi, dışarıdan bir kaleyi, içeriden ise minyatür bir şehri andırıyordu. Lady, mekânın çeşitli bölümlerini öyle düzenlemişti ki... hiç kimse kendisi veya hizmetçileri tarafından görülmeden dışarı çıkamaz, içeri giremez, dışarıdan bir şey sokamazdı... Bu ‘minyatür şehir’ tek bir evden değil birçok yapıdan oluşuyordu ve merkezde yer alan bina ‘Melike’nin ikameti için kullanılıyordu. İçi yatak odası, oturma odası ve sofadan müteşekkildi, Türk tarzı geniş bir bahçeye açılıyordu. Bu bahçede her şey Milady’nin kendi eseri idi.”⁷⁸

Başka bir Fransız ziyaretçi Jules Barbey d’Aurevilly, onu, ruhunu Garp hayatından çöle kaçarak kurtaran biri olarak tasvir eder: “Leydi Stanhope, Avrupa uygarlığından ve İngiliz rutinlerinden -insanın daireler çizip durduğu o eski sirkten- dörtlüye kaçıp çölün tehlikesi ve bağımsızlığı içinde duygularını canlandıran Arap Amazon”dur.⁷⁹

Şüphesiz Cun’daki malikaneyi ziyaret eden en meşhur Fransız, şair ve siyaset adamı Alphonse de Lamartine’dir. Lamartine 1832-1833 yıllarında Levant’ı gezmiş ve hatıralarını 1861 yılında Paris’te yayınlamıştı. (Levant heveskârlığı Lamartine ile sınırlı değildi; Fransız edebiyat çevresinden Gerard Nerval 1843, Gustave Flaubert 1849-1851 yıllarında bölgede bulunmuşlardı.)⁸⁰ Yazdıklarıyla Hester mitinin Avrupa’da yayılmasına katkıda bulunmuştu. İkisinin dostlukları Hester’in onun yıldız haritasını çizmesine kadar varmıştı.⁸¹ Lamartine Leydi Hester’ı *Voyage en Orient*’de şarklı kıyafet içinde garblı bir güzellik olarak yücelterek tasvir etmişti:

76 Meryon, *Memoirs*, 3: 42. Ayrıca bk. Bled, “Une Nièce de William Pitt”, 885.

77 Duhamel, “Lady Hester Stanhope”, 307.; Vicomte de Marcellus, *Souvenirs de l’Orient*, (Paris: Debécourt 1839), 1: 347.

78 Bled, “Une Nièce de William Pitt”, 883.

79 Jules Barbey d’Aurevilly, *Du Dandysme et de G. Brummell: Memoranda* (Caen: B. Mancel, 1845), 72.

80 Gerard de Nerval, *Doğu’da Seyahat*, çev. Selahattin Hilav (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2012).; Gustave Flaubert, *Doğu’ya Yolculuk*, çev. Yaşar Avunç (İstanbul: Sel Yayınları, 2016).; Ussama Makdisi, *The Culture of Sectarianism: Community, History, and Violence in Nineteenth-Century Ottoman Lebanon* (Los Angeles: California University Press, 2000), 15-16.; Mrs. Charles Roundell, *Lady Hester Stanhope* (Londra: Murray, 1909).

81 Alphonse de Lamartine, *Voyage en Orient, 1832-1833*, (Paris: Chez Lauteur, 1861), 1: 213-238.

Altı ya da sekiz yaşlarında küçük bir zenci çocuk tarafından Leydi Hester'in çalışma odasına götürüldüm. Oda o kadar karanlıktı ki, oryantal kıyafetler içindeki beyaz figürün asil, ciddi, nazik ve görkemli yüz hatlarını zar zor seçebiliyordum. Leydi Hester elli yaşında görünüyordu; yılların değiştiremeyeceği yüz hatlarına sahipti: tazelik, renk ve zarafet gençlikle birlikte kaybolur ama güzellik bir erkeğin ya da bir kadının yüzünün biçiminde, hatlarının saflığında, asaletinde, heybetinde, düşüncesindeyse, yaşamın farklı dönemlerinde değişir, ama geçip gitmez. Leydi Stanhope'un güzelliği de böyledir.⁸²

Lamartine'e göre, bir Avrupalı için Leydi'nin huzuruna kabul edilmekten daha zor bir şey yoktur; özellikle İngilizlere evini kapatmış hatta aile üyeleriyle bile her türlü iletişimi reddetmişti.⁸³ Leydi Hester, hem Dr. Meryon'un yazdığı *Memoirs*'de, hem de Lamartine'in *Voyage en Orient*'inde bahsi geçen, 30 Eylül 1832'de Lamartine'le uzun bir sohbette bulunur. Bu konuşmanın Hester ve Lamartine tarafından iki farklı aktarımı, tabiatları arasındaki tezatı açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Lamartine manzarayı, evi, muhatabını idealize eder, onun tavrını, fikirlerini şairane bir dille över.⁸⁴ Leydi Hester'in evinde nezaket görmüş, minnettarlıkla veda etmiştir ve ona yönelik iki farklı algıyı özetler: "Çöllerin Kraliçesi Doğu'da büyük bir isim, Avrupa'da ise büyük bir şaşkınlıktır".⁸⁵ Lamartine, onun Cun'daki çevresi hakkında da bilgi vermişti:

Lady Stanhope birkaç yıl boyunca, çok sayıda Avrupalı ve Arap dragoman, geniş bir kadın ve siyah köle maiyetiyle çevrili ve Babıali, Abdullah Paşa, Lübnan hükümdarı Emir Beşir ve hepsinden önemlisi Suriye ve Bağdat çöllerinin Arap dindarlarıyla yakın dostane ve hatta siyasi ilişkiler içinde, tamamen Şark'a özgü bir lüks içinde yaşadı.⁸⁶

Hatta Leydi'nin adını deliye çıkartan Levant'ta edindiği mistik inançları Lamartine'e göre bir dehanın taktığıdır:

Hayır, bu kadın deli değil. Leydi Hester yüksek düzeyde bir mistik... ama sürekli, bağlantılı, zincirleme ve güçlü konuşmasında delilik hiçbir yerde görülmez. Söylemem gerekirse, bunun kendini bilen ve deli görünmek için nedenleri olan kasıtlı, çalışılmış bir delilik olduğunu söylemeyi tercih ederim. Dehasının dağları çevreleyen Arap halkları üzerinde yarattığı güçlü hayranlık, bu sözde deliliğin sadece bir araç olduğunu yeterince kanıtıyor.⁸⁷

Leydi Hester, Lamartine'in bu sempatisinin aksine, 30 Eylül 1832 tarihli bu sohbet için ondan adını daha önce hiç duymadığı biri olarak bahsetmişti. Gene de lütüfta bulunarak bahçesini ve ayrıca Mesih'i taşıyacağını iddia ettiği ünlü kısırakları Leyla ile Lulu'yu gösterdi.⁸⁸

82 Lamartine, *Voyage*, 222.

83 Lamartine, *Voyage*, 218.

84 Lamartine, *Voyage*, 217.; Seccombe, "Stanhope, Lady Hester Lucy", 15.

85 Lamartine, *Voyage*, 218.

86 Lamartine, *Voyage*, 226-227.

87 Lamartine, *Voyage*, 219.; Bled, "Une Nièce de William Pitt", 891.; Meryon, *Memoirs*, 2: 154.

88 Meryon, *Memoirs*, 1: 96, 198.; Bled, "Une Nièce de William Pitt", 892.

Sohbete şahit olan Dr. Meryon'un aktardığına göre, tıpkı daha önce Lord Byron'la alay ettiği gibi ona da benzer bir tavır sergilemiştir. Leydi'ye göre Lamartine usta bir şiir yazarı, ancak hiçbir şekilde bir şair değildir, çünkü yüce düşünceleri yoktur: "Garip ve melankolik bir Don Kişot, sadece diğerleri gibi bir dünya adamı, kolay bir iş olan dizeler yazıyor".⁸⁹

Hester'in nazarında Lamartine, Batı uygarlığının, yüce düşünceleri olmayan, dünya odaklı bir uygarlığının sembolüdür. Ayrıca Leydi Hester, trajedi-komik unsurlar barındırır ve artık kültürel aksesuarlarıyla Şark'ın içindedir. Yolculukları esnasında yerli halkla onlar gibi pazarlık yapmak, gerekirse tehdit etmek, para ve diploması yoluyla bazı yerlerden sorunsuz geçebilmek gibi alışkanlıklar edinmişti. Bütün bunlar bir başka güçlkle, Hester'in Doğu'da aykırı görülen cinsiyetiyle karmaşıklıyordu. "Ama önemli değildi: Kahramanımız basitçe erkek kostümünü benimsedi, çubuk içti ve erkeklerle mahsus nitelikleri sergiledi."⁹⁰

Leydi Hester'in kadın, aristokrat ve İngiliz olarak Levant'taki varlığı Avrupa magazin dergilerinin de dikkatini çekmişti. Bir Fransız dergisinde 1827 yılında yayınlanan haber, onun çevresiyle kurduğu ilişkilerden bahseder:

Söylendiği gibi, Suriye çöllerinden gelen bir Arap kabilesinin onu liderleri olarak seçtiği ve onları mutlak güçle yönettiği doğru değildir. Türkler ona 'yüksek rütbeli bir hanımefendi' olarak saygı duyuyor ve çevredeki paşa ve valiler üzerinde bir nüfuza sahiptir. (..) Önde gelen kabile şeflerine zırh takımı veya at gibi pahalı hediyeler sunması itibarını arttırmasını sağlamıştır. Yurttaşlarını görmeyi reddeder ama yine de onlara faydalı olmak için her fırsatı değerlendirirdi. Hindistan'dan dönen ve Şam'da yolculuğuna devam edecek parası olmayan bir yolcuya 2000 kuruş vermiştir... Başka bir hadise de genç bir Fransız'ın dağlarda manzara çizerken Araplar tarafından öldürüldüğünü öğrendiğinde, ailesine teslim etmek üzere kitaplarını ve el yazmalarını bulmak ve geri almak için gereken her şeyi yaptı.⁹¹

Hester'in Cebel-i Lübnan'da yeni bir hayat kurduğu dönem, Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa vasıtasıyla egemenliğini Suriye'ye doğru genişlettiği döneme denk geliyordu. İbrahim Paşa'nın takibinden kaçan insanlar Hester'in malikanesine sığınmıştı.⁹² Paşa'nın askerleri bir müddet bekledikten sonra geri dönmek zorunda kalmışlardı.⁹³ 1831'de yeni bir ivme kazanan Mısır meselesi, sadece padişahın otoritesini değil Arap coğrafyasını da sarsmıştı. Mehmed Ali Paşa, Batılı girişimcilere kârlı yatırım imkânları sağladığı gibi Avrupa kamuoyunda da müspet bir imge yaratmış, yaygın bir hayranlık oluşturmuştu. Bu Mehmed Ali imgesi, firavunlar ülkesine Batı değer ve kurumlarını getiren lider etrafında örülmüştü. Leydi Hester ise aksine Mehmed Ali Paşa'dan şahsen hiç hoşlanmamış, ayrıca bu imgenin yalanlar üzerine kurulu olduğunu ilan etmişti:

89 Meryon, *Memoirs*, 3: 86, 175, 191, 271.

90 Bled, "Une Nièce de William Pitt", 879.; Hodgson, *Dreaming of East*, 75.

91 "Lady Hester Stanhope", *Journal des Voyages, Decouvertes et Navigations Modernes* 34/104 (1827), 381-382.

92 Meryon, *Memoirs*, 31.

93 Hodgson, *Dreaming of East*, 84.; Bordeaux, *The Circe*, 231, 237.

Bizim bilim adamlarımızı, subaylarımızı, kimyagerlerimizi ödünç aldı, oğullarını bizim okullarımıza gönderdi, bizim çırağımız, öğrencimiz olduğunu iddia etti. Aynı zamanda moda da uygun davranıyordu. Memlûklerin yargısız infazcısı, bir medeniyet ve liberalizm havarisi olarak görülüyordu.⁹⁴

Mehmed Ali Paşa “Avrupa kıyafetleri giymiş Şarklı bir tiran”dı, onun sözde liberalizmi ise “Dayak, katliam, fahiş vergiler, her vilayetin ve her köyün sakinleri arasında kurulan vergi ve çalışma düzeni, insan türünün göz göre göre yok edilmesine yol açan korkunç bir despotizm, çocuklarının gözlerini askerî angaryadan kurtarmak için çıkaran anneler”den ibaretti.⁹⁵ Fakat Hester nazarında Mehmed Ali Paşa sadece zalim bir despot değildir, sultanına, efendisine ihanet etmiş bir asidir:

Efendim, Mısır’dayken Bogos (Yusufyan) Bey adında birini tanımıştım, kibar ve başarılı bir beyefendi, hafızamda kendisiyle ilgili çok hoş hatıralar bıraktı. Şimdi duyduğuma göre, Mısır Valisi’nin nazırı bir Boğos Bey varmış ve efendisiyle birlikte meşru hükümdarına karşı bir ihtilale katılmış. Eğer Boğos Bey beni dinleseydi, ona kısmi devrimlerin asla başarılı olamayacağını ve bu tür devrimleri asla iyi bulmadığımı söyledim. Yasal hükümdarlarına karşı ayaklananların kaderi her zaman talihsizlikle sonuçlanmıştır. Bana sonu kötü bitmemiş bir gaspçı örneği gösterin: Bonaparte bile gaspçı olarak anılmaya dayanamadı. ‘Ben bir gaspçıyım! Çamurda bir taç buldum ve onu başıma taktım’ demişti. Hizmetçiler efendilerinin arabasına bindiklerinde herkes onlarla alay eder, güler ve sonunda mutlaka devrilirler. Mehmed Ali’nin yükselttiği güç sütunu, talihi zirveye ulaşır ulaşmaz, güneşin önündeki kar gibi eriyip gidecektir.⁹⁶

Leydi Hester’in anıları, Mehmed Ali Paşa’nın Lübnan ve Suriye’deki propaganda usulleri hakkında da bilgi verir. Paşa’nın adamları Arap ahali arasında Sultan Mahmud’un İslam’ın esaslarından tamamen uzaklaştığı, bir Frenk gibi giyinip Pera’daki meyhanelerde Rumlarla şarap içtiği gibi söylentiler yaymaktadırlar. Buna mukabil İbrahim Paşa’nın hayırhah karakteri ve dindarlığı yüceltilmektedir. Hester nezdinde bu rivayetler sadece bir aldatmacadır.⁹⁷

Başbakan Pitt’in yeğeni, güzel, maceraperest, cesur, pusulasız, karmaşık fikirli “Çölün kraliçesi”⁹⁸ Leydi Hester’in son yılları biriken ve ödenmeyen borçlar, Kraliçe ve İngiliz devlet ricaline yazılan mektuplar ve fakirlik içinde geçti. Bu fakirlik itibarına zarar verecek, falcılar, şeyhler ve dervişler onun batını-mistik eğilimlerini istismar edecek (ona Mehdi’nin yanında, Peygamber Hesa’nın yanındaki Bakire Meryem rolü yakıştırmak suretiyle) sömürecek ve alay edeceklerdi. Bazıları onu bir cadı, kimileri de deli olarak görüyordu.⁹⁹

94 Meryon, *Memoirs*, 2:176.; Marcellus, *Souvenirs de l’Orient*, 358.

95 Bled, “Une Nièce de William Pitt”, 887-888.; Hunuma, “Osmanlı Topraklarında Bir Kadın Seyyah”, 60-61.

96 Meryon, *Memoirs*, 3: 54-55.

97 Meryon, *Memoirs*, 3: 57.

98 Duhamel, “Lady Hester Stanhope”, 308.

99 Bled, “Une Nièce de William Pitt”, 886.

Lady Hester Stanhope'un Son Yılları

1830'lu yıllarda Leydi Hester'in hayatına giderek artan bir fakirlik damgasını vurmuştu. Tüm değerli eşyalarını, gümüş takımlarını satmış, ziyaretçilerine kahve ikram edecek fincanı bile kalmamıştı. Giysileri eski ve evi harabeye dönmüştü. "Pis bir şilte üzerinde uyuyor, etrafı farelerle çevriliydi. Kedileri, ilaçları, tarot kartları ve kristal küresi arasında epilepsi krizlerine ya da histeriye benzeyen nöbetler geçirmekte, İngiltere'ye lanetler yağdırmaktaydı."¹⁰⁰ İngiltere'den gerek aile ve gerekse hükümet çevrelerinden gelen mali desteğin kesilmesi, onun 23 Haziran 1839'da ölümüne kadar maddi sıkıntılar çekmesine yol açtı. Bunun başlıca sebebinin aristokratik kökeni ve maddi zenginlik içinde geçen yaşantısından beslenen alışkanlıkları terk etmemesi olduğu söylenebilir. Ona göre, İngiliz imparatorluğu, Lübnan çölünde yaşayan bu soylu leydinin borçlarını ödeyecektir.

Leydi'nin fakirliğinin sebepleri arasında, Bruce Ailesi gibi daimî finans kaynağını kaybetmesi yanında, Mehmed Ali Paşa'nın Suriye ve Lübnan'ı işgali, bu bölgelerdeki yerel güçlerin yeni ittifaklar kurması ve Hester'in değişen dinamiklere karşı denge kuramamasıydı. Böylelikle eski müttefik ve hamisi Dürzi Emir Beşir Şihab ile bir rekabetin içine girmiş, bu rekabet onu yalnızlaştırmıştır.¹⁰¹ Ayrıca Hester'in iyilikleri masraflarını arttırıyordu. Savaş kurbanlarını, çocukları, mağdur kadınları, yaralıları hanesine kabul ediyor ve ağırlıyordu. Cömertliğinin arkasındaki kaynak ise senet imzalayarak borçlanmasıydı.¹⁰²

1834 yılına gelindiğinde Lady Hester'in borçları ciddi bir noktaya ulaşmış, Mısırlı tüccar veya sarraflar "alacaklılar için adaleti sağlamak üzere" Kahire'deki İngiliz temsilcisi Albay Campbell ile temasa geçmişti. Albay Campbell cevaben kendisinin ve Majestelerinin hükümetinin 'Leydi Hester Stanhope üzerinde hiçbir kontrolü olmadığı'ni ve bu sebeple müdahale edemeyeceğini bildirdi. 1836-1837 yıllarında Leydi Hester'in borçları bir krize dönüştü, Mehmed Ali Paşa'nın hakimiyetini tesis ettiği Mısır, Suriye ve Lübnan'ın gayri müslim tüccar ve levanten tefecileri alacaklarını tahsil için gerek Kahire ve gerekse bölgedeki İngiliz temsilciler nezdinde girişimlerini yoğunlaştırdılar. Bir Mısırlı nazır, bir İngiliz yetkiliye, kendi tebaasından "Türlere veya bu ülkenin diğer yerlilerine yönelik talepler geldiğinde, bunların dikkate alındığını ve adaletin derhal yerine getirildiğini" belirtmişti.¹⁰³ Şimdi aynı dikkat ve ihtimam sırası İngiltere'ye gelmişti, borçların ödenmemesi hâlinde Lady Hester'in bir Osmanlı mahkemesi önüne çıkmak zorunda kalabileceği açıktı.

Borçlarının tahsil edilmesi için İngiliz ve Mısırlı yetkililer çare aramaya başladılar. Kardeşi Lord Stanhope durumdan haberdar edildi.¹⁰⁴ Borç meselesiyle ilgili 1 Mayıs 1838 tarihli bir rapora göre, İngiliz konsolosuna, Lady Hester'in emekli maaşını alabilmesi için borçlarını ödemesi, aksi halde maaşının ödenmeyeceğini söylemesi tavsiye edilmişti. Bu kararı Leydi

100 Duhamel, "Lady Hester Stanhope", 308.

101 Meryon, *Memoirs*, 1: 115-116.; Hodgson, *Dreaming of East*, 84.; Bordeaux, *The Circe*, 86, 114, 216.

102 Meryon, *Memoirs*, 2: 226.

103 (NA). (FO). 78/269, 124, 1834.

104 Bk. Lord Stanhope, *William Pitt et Son Temps*, ed. François Guizot, 3 (Paris: Michel-Lévy freres 1862).

Hester'e bildirmek zorunda kalan Albay Campbell, zor bir görevle karşı karşıya olduğunu farkındaydı: "Her halükârda Leydi Hester'in unvanı ve cinsiyetini ya da Pitt'in yeğeni olduğunu bir an bile unutmayağımın emin olabilirsiniz."¹⁰⁵

Vaziyetten, Beyrut'taki İngiliz Konsolosu Moore aracılığıyla Albay Campbell tarafından haberdar edilen Lady Hester, sert içerikli bir mektup savaşı başlattı. Campbell'a 4 Şubat 1838'de "Mektubunuza hiçbir şekilde cevap vermeyeceğim" diye yazdı.¹⁰⁶

Alacaklılarının şikâyeti Londra'ya, 20 Haziran 1837'de tahta çıkan Kraliçe Victoria'ya ulaştı. Kraliçe, Dışişleri Bakanı Palmerston'a Leydi Hester'in emekli maaşına el konulmasını tavsiye etti.¹⁰⁷ Hester, 12 Şubat 1838'de Kraliçe Victoria'ya mektup yazarak durumu şiddetle protesto etti. Ailesinin İngiltere'ye sadık olduğunu ve kendisine daha saygılı davranılmasını beklediğini söyledi:

Majesteleri, bir hükümdar için, gerekçesini ve sebeplerini incelemeyen emir vermekten ve böylece suçu, ailesi ülkeme ve Hanover Hanedanı'na sadakatle hizmet etmiş bir kişiye yüklemekten daha şok edici bir şey olamayacağını söylememe izin verecektir. Bana söylenen borçlar hakkında herhangi bir soruşturma yapılmadığından, bunlar üzerinde durmanın gereksiz olduğunu düşünüyorum.

Büyükbabanız kral tarafından bana bağlanan emekli maaşının zorla kesilmesine izin veremem: Bu sebeple, borçlarımı ödemek için bundan vazgeçtiğimi, aynı zamanda İngiliz tebaası statümden feragat ettiğimi ve kendimi bu statünün bugün gerektirdiği kölelikten kurtardığımı beyan ederim. Majesteleri, konsolosluk ajanlarına verdiği emirlerle konuyu kamuoyuna açıkladığına göre, ben de Kraliyet örneğini izlediğim için suçlanmam.¹⁰⁸

Hester'in mektup gönderdiği diğer isimler Dışişleri Bakanı Lord Palmerston, Avam Kamarası Başkanı Abercrombie ve Wellington Dükü'yü.¹⁰⁹ Bu mektuplarda borçlarının şahsi lüks ve münislikten değil, insancıl duygularından kaynaklandığını belirtiyordu. Üstelik kendisine pahalıya mal olsa da bu yardımları bölgede İngiltere'nin prestijini yükseltmişti. O, hayatı pahasına Akka'nın birçok yoksul sakinini Mehmed Ali ve İbrahim Paşa'nın öfkesinden kurtardığını, saygıyla muamele görmek istediğini; insanlığa, Britanya Kraliyeti'ne bağlı kaldığını ve Sultan'ın tahtına karşı isyan edenlerin aynı zamanda kendi hükümdarının (Britanya) otoritesine de başkaldırdıklarına inandığını yazmıştı.¹¹⁰

105 (NA). (FO) 78/348, 1 Mayıs 1838.

106 (NA). (FO). 78/342, 4 Şubat 1838.

107 Meryon, *Memoirs*, 2: 226.

108 (NA). (FO). 78/334, 117-118, 12 Şubat 1838. Ayrıca bk. Meryon, *Memoirs*, 2: 228, 267.; Duhamel, "Lady Hester Stanhope", 307-308.; Bled, "Une Nièce de William Pitt", 881.; Hunuma, "Osmanlı Topraklarında Bir Kadın Seyyah", 18.

109 Meryon, *Memoirs*, 2: 266-268.

110 Bled, "Une Nièce de William Pitt", 882.; Lewis, "Stanhope, Lady Hester Lucy", erişim 29Aralık 2023 <https://www.oxforddnb.com/display/10.1093/ref:odnb/9780198614128.001.0001/odnb-9780198614128-e-26247?aulast=Cleveland&date=1914&genre=book&sid=oup%3Aor&title=The+life+and+letters+of+Lady+Hester+Stanhope>

Kraliçe Victoria'ya ile aynı gün Wellington Dükü'ne gönderdiği mektupta meydan okuma ve mazeret bildirme yan yanaydı: “Kraliçenizin benim işlerime karışmaya hakkı yoktu.” Borçları yoksul insanlara yardım etme arzusundan kaynaklanmıştı. 1834 yılında, İbrahim Paşa'nın sert idaresine karşı patlak veren Suriye Köylü İsyanı'nda insanlara yardım sağlamıştı.¹¹¹

Palmerston, Lady Hester'a cevap vermiş, Majestelerinin hükümetinin onu Osmanlı mahkemesi önüne çıkarılma utancından kurtarmak için çalıştığını vurgulamıştı. Leydi Hester ise “diplomatik yazışmalarınız şu anda önümde duran kadar muğlaksa, İngiltere'nin dış ilişkilerinde bir zamanlar övüldüğü gururlu üstünlüğünün sona ermesine şaşmamak gerekir... Sefer üstüne sefer yaparak sizinle savaşmaya devam edeceğim.” diyerek cevap vermişti.¹¹²

Leydi Hester'in Lord Palmerston'un mektubuyla öfkesinin dindiğini söylemek mümkün değildi. Bunu “Lord Hazretleri bana Babıali ile yapılan kapitülasyonlardan bahsediyor: Bunun özel bir kişinin iyilik yapmaya çalışırken mali gücünü aşmasıyla ne ilgisi var? Eğer bunun bir cezası olacaksa, İstanbul'da olduğu kadar Avrupa'nın çeşitli saraylarında da kendilerini sık sık borçlandıran elçilerinizden başlasanız iyi olur.”¹¹³ sözlerinden anlıyoruz.

Leydi Hester, devlet ricalinden gerekli yardımı göremeyince İngiliz basınına harekete geçirdi. Londra ile yazışmaların tamamını *The Times* gazetesine gönderdi, gazete de bunları 27 Kasım 1838 yayınladı. Böylelikle Leydi Hester meselesi kamuoyunun gündemine oturdu. Bunun üzerine bir misyoner Dr. Joseph Wolff, basında çıkan ve Leydi'yi makul ve mağdur olarak gösteren ifadeleri tashih için Lord Palmerston'a 1 Aralık 1838'de mektup yazdı. Leydi Hester'i şahsen tanııyordu ama aynı bölgede epey zaman geçirmişti. Hester'in borçları, bölgede algılanış biçimi hakkında yazdıkları ilginçtir:

Bu borçların birçoğu aptalca sebeplerden kaynaklanıyor- örneğin Hebronlu Haham Levy'ye bütün gece yanında kaldığı ve Mesih hakkında konuştuğu için 7000 kuruş verdi (...) Kudüslü Yahudilerin Hanımefendi hakkındaki genel kanaati onun bir 'cadı' olduğu yönündedir. Müslümanlar ona mecnune yani deli kadın derler ve bu nedenle erkek kılığına girdiği için onu mazur görürler (...) Araplar arasında yaygın bir söz vardı, 'Hanımefendi Müslümanları İngilizlerden daha çok seviyor.' Herkes onun her konsolosa hakaret ettiği biliyor.¹¹⁴

Hester, bütün çabalarına rağmen borçlarının ödenmesini sağlayamamıştı. Şimdi yaşlandığı ve fakir düştüğü için ona evine dönmesini söyleyenlere cevabı “Avrupa'ya dönmek mi? Asla! Yaşlıyım, fakirim, vatandaşlarımın alay konusu olmayacağım... Fransa'ya gelince, oraya sığınmak mümkün olabilir, ancak her şeyi mahveden, hayat pahalılığını artıran ve her yere hoşnutsuzluk yayan tüm İngilizlerin kovulması şartıyla!”¹¹⁵ olacak kadar açıktı.

111 Meryon, *Memoirs*, 2: 176.

112 Seccombe, “Stanhope, Lady Hester Lucy”, 14.

113 (NA). (FO). 78/370, 1839.; Meryon, *Memoirs*, 3: 251-253.

114 Dr. Wolff'tan Palmerston'a gönderilen mektup için bk. (NA). (FO). 78/350, 1, 2, 1, 185 Aralık 1838.

115 Duhamel, “Lady Hester Stanhope”, 308. Ayrıca bk. Marcellus, *Souvenirs de l'Orient*, 345.

Ağustos 1838’de beş kadar hizmetçisiyle birlikte kendini evine kapatmış, kapıyı duvarla ördürmüş ve ziyaretçi kabul etmeyi reddetmişti.¹¹⁶ 23 Haziran 1839’ta, yanında hiçbir İngiliz olmadan, yaşadığı gibi, “gururlu bir yalnızlık” içinde öldü. Hastalığını duyan Beyrut’taki İngiltere Konsolosu Niven Moore, Amerikalı Misyoner William McClure Thomson eşliğinde onu görmek için Cebel-i Lübnan’a gitti.¹¹⁷ Ancak ölümünden hemen sonra oraya vardılar ve evi terk edilmiş hâlde buldular. Hanımlarının ölü yattığı odada, üzerindeki kıyafetleri dışında tek bir şey bile kalmamıştı. Gece yarısı Niven Moore ve Misyoner William McClure Thomson cesedi meşale ışığında bahçede bir yere gömdüler.¹¹⁸ Leydi Hester’in ölümünden sonra doktoru ve dostu Dr. Meryon, onun asaletini övecektir:

Cimrilik yaparak kendini aşağılamazdı, ...temiz bir vicdandan aldığı metanetle ayakta durdu. Eğer yüceltilirken cesur, gururlu ve tavizsiz olduysa, aynı zamanda çıkarsız ve cömert, inançlarında sağlam, dalkavukluğun ya da zenginliğin cazibesine kapılmayan, adil, özverili, açık sözlü bir düşman, minnettar bir dost ve nazik ve sevecen bir akraba olduğuna da gösterdi: Bu hususiyetler aristokrasinin olmadığı (Cebel-i Lübnan gibi) yerde bile insanı yücelten niteliklerdir.¹¹⁹

Sonuç

Leydi Hester Stanhope, ülkesinden 10 Şubat 1810 yılında bir savaş gemisiyle ayrıldı ve bir daha dönmedi. Britanya’dan uzakta bu 29 yılın ilk on bir yılı Malta, İstanbul, Mısır, Biladü’ş-Şam, Cebel-i Lübnan’da zenginlik ve ihtişam içinde gezerek kimi zaman Palmira’da İkinci Zenobia-Çöl Kraliçesi olarak taç giymek, Aşkelon’da defîne aramak gibi fantastik gösterilerle geçti. 1821’de Cun’a yerleşti ve orada son yıllarını fakirlik içinde geçirdi.

İngiliz monarşisi ile iç içe geçmiş üst tabaka aristokratik bir ailenin kızı, hatta bir aralar William Pitt başbakan iken Downing Street 10 numaranın leydisi olan bir kadını Levant’ta bir başlangıç ve hayat kurmaya iten saiklerin başında -daha önce de belirtildiği gibi- İngiliz rutinlerinden kurtulma arzusu vardı. İngiliz orta ve üst sınıfların yaşantısına duyulan tepki keza Jane Eyre, Bronte Kardeşler ve Virginia Woolf gibi İngiliz kadın romancılarda da ifadesini bulmuştu. Ancak Britanya dışına çıkan tek aristokrat o değildi. Zaten Doğu, Haçlı Seferleri’nden beri Avrupa’nın merceğindeydi. Misyonerler, tüccarlar, Filistin’e giden hacılar, Doğu saraylarının hizmetine giren askerler, konsolosluk görevlileri bölgeyi dolaşıyorlardı. 18. yüzyıl, Aydınlanma Çağı kadim bilgeliğin vatanları olarak Yunan ve Latin coğrafyasını

116 Seccombe, “Stanhope, Lady Hester Lucy,” 15.; Richard Robert Madden, *Travels in Turkey, Egypt, Nubia and Palestine, in 1824, 1825, 1826, and 1827* (Londra: H. Colburn, 1829), XXXV.

117 Meryon, *Memoirs*, 3: 306.

118 Seccombe, “Stanhope, Lady Hester Lucy”, 14.; William Russell, *Eccentric Personages* (Londra: John Maxwell, 1864), 1: 105-115. 1956’daki yıkıcı depremin etkileri 1961’de mezarın ağır hasar görmesine yol açmış, levhası kırılmıştır. Lord Stanhope onarım masraflarını karşılamış ve 32 sterlin karşılığında mezar ve yazılı levhası restore edilmiştir bk. (NA). (FO). 1018/117, Haziran 1961.; (NA). (FO). 1018/120, 1962.

119 Meryon, *Memoirs*, 3: 309. Ayrıca bk. William Logan, “Lady Hester Stanhope”, *The Sewanee Review* 119/1 (2011): 127-128.; Elaine Unkeless, “Hester Stanhope”, *James Joyce Quarterly* 13/ 4 (1976): 479.

işaretleyince *Voyage du Levant* (Doğu'ya Seyahat) fikri yeni bir ivme kazandı. Daha evvel Napolyon'un 1798 Mısır seferi, Antik coğrafyanın sınırlarını Firavunlar Ülkesi'ne kadar genişletti. Bu emperyalist girişimin diğer yönü Napolyon'un bir Aydınlanma insanı olarak askerlerinin yanı sıra ilim adamlarını da Mısır'a götürmesiydi. Bundan sonra Yakın Doğu, Avrupalı'nın merak ve keşfetme arzusunun yeni bir sahası hâline gelmiştir.

Lady Hester Stanhope kimi çağdaşları gibi hacı, tüccar, misyoner, konsolos veya arkeolog değildi. Gerçi Filistin'de kutsal yerleri ziyaret etmiş, kimi yerlerde kazılar yapmıştı. Onun bariz vasfı ilk önce kadın, aristokrat ve İngiliz sıfatlarında toplanır. Hester'ı Levant heveskârı diğer Batılılardan ayıran özelliği ise ömrünün son 29 yılını burada geçirmeye sevk eden tavizsiz kararlılığıydı. Başlangıçta 19. yüzyıl şarkiyatçılığına özgü bir "misyon" duygusu, Batı ışığını Doğu'ya taşımak olarak özetlenebilecek duygunun peşinden o da gitmişti. Fakat zaman içinde kendisi dönüşmüş oldu; Yakın Şark'ın mistik âdetlerini benimsedi. Cun'daki malikanesinde Arap hizmetkârları kırbaçla terbiye eden kişi ile borçlarını arttırmak pahasına evini fakirlere, dilencilere, İbrahim Paşa'nın peşindeki asilere açan kişi aynı kişiydi. Son yıllarını Londra'da geçirmek yerine Lübnan dağında fakirlik içinde ölümü tercih etmesi, aristokratik değerleri sürdürdüğünü gösterir. Geride bıraktığı altı ciltlik külliyat ise Osmanlı Ortadoğu'suna yönelik tetkikler için hâlâ kıymetini korumaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar / References

Arşiv Kaynakları

National Archive (NA)

Foreign Office (FO) 352/19B/7B.

FO 78/269.

FO 78/334.

FO 78/342.

FO 78/348.

FO 78/350.

FO 78/370.

FO 1018/117.

FO 1018/120.

Home Office (HO) 42/84/1.

Araştırma-İnceleme Eserleri

- “Lady Hester Stanhope”. *The North-American Review and Miscellaneous Journal* 3/8 (1816): 213-214.
- “Lady Hester Stanhope”. *Journal des Voyages, Decouvertes et Navigations Modernes* 34/104 (1827): 381-382.
- Altundağ, Şinasi. *Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı Mısır Meselesi. 1831-1841*. Ankara: TTK Basımevi, 1988.
- Armstrong, Martin D.. *Lady Hester Stanhope*. Londra: G. Howe, 1927.
- Barbey d’Aureville, Jules. *Du Dandysme et de G. Brummell: Memoranda*. Caen: B. Mancel, 1845.
- Ben-Horin, U.. “Lady Hester Stanhope’s Excavations at Ascalon in 1815”. *Bulletin of the Jewish Palestine Exploration Society* 3 (1945-1946): 27-30.
- Black, Jeremy. *İngiltere Tarihi*, Çeviren. Aytaç Yıldız. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2020.
- Bosworth, C. E.. “Some Correspondence in the John Rylands University Library of Manchester Concerning John Lewis Burckhardt and Lady Hester Stanhope’s physician”. *Bulletin of the John Rylands Library* 55/1 (1972): 33-59.
- Bruce, Ian. *The Nun of Lebanon: The Love Affair of Lady Hester Stanhope and Michael Bruce*. Londra: Collins, 1951.
- Carr, John. *Les Anglais en France Après la Paix d’Amiens: Impressions de Voyage*. Editor Albert Babeau. Paris: E. Plon-Nourrit, 1898.
- Childs, Virginia. *Lady Hester Stanhope: Queen of the Desert*. Londra: Weidenfeld and Nicholson, 1990.
- Charles Henry Churchill, *The Druzes and the Maronites under the Turkish rule, from 1840 to 1860*. London: Bernard Quaritch 1862.
- De Lamartine, Alphonse. *Voyage en Orient, 1832-1833*. 1 cilt. Paris: Chez Lauteur, 1861.
- De Nerval, Gerard. *Doğu’da Seyahat*. Çeviren Selahattin Hilav. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2012.
- Descoux, Philippe. *La Reine de Tadmor, Lady Hester Stanhope*. Paris: Chamuel 1901.
- Du Bled, Victor. “Une Nièce de William Pitt: Lady Hester Stanhope”. *Revue des Deux Mondes (1829-1971)* 38/4 (1907): 862-893.
- Duchess of Cleveland, Catherine Lucy Wilhelmina Powlett. *The Life and Letters of Lady Hester Stanhope*. Londra: Murray 1914.
- Duhamel, Jean. “L’amour Inconnu de Lady Hester Stanhope”. *Revue Des Deux Mondes (1829-1971)*, (1957): 297-309.
- Eagleton, Terry. *İngiliz Romani*. Çeviren Barış Özkul. İstanbul: İletişim Yayınları, 2023.
- Flaubert, Gustave. *Doğu’ya Yolculuk*. Çeviren Yaşar Avunç. İstanbul: Sel Yayınları, 2016.
- Foster, Shirley. *Across New Worlds: Nineteenth-Century Women Travellers and Their Writings*. New York: Harvester Wheatsheaf, 1990.
- Hamel, Frank. *The life of Lady Hester Stanhope*. Londra: Cassel, 1913.
- Harik, Illiya F.. *Politics and Change in a Traditional Society. Lebanon 1711 to 1845*. Princeton: Princeton University Press, 1968.
- Haslip, Joan. *Lady Hester Stanhope*. Londra: Cobdon Sanderson, 1934.

- Henri-Bordeaux, Paule. *Lady Stanhope en Orient: La Sorciere de Djoun*. 1 cilt. Paris: Plon-Nourrit, 1924.
- Henri-Bordeaux, Paule. *The Circe of the Deserts*. Londra: Hurst & Blackett Limited, 1925.
- Hodgson, Barbara. *Dreaming of East: Western Women and the Exotic Allure of the Orient*. Vancouver: Greystone Books, 2005.
- Hunuma, Halise. “Osmanlı Topraklarında Bir Kadın Seyyah: Leydi Hester Stanhope ve Osmanlı Dünyası Hakkındaki Gözlemleri”. Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2022.
- İnal, Onur. “Women’s Fashions in Transition: Ottoman Borderlands and the Anglo-Ottoman Exchange of Costumes”. *Journal of World History* 22/2 (2011): 243-272.
- Kocabıyık, Orkun, “Çevirmenin Yazınsal Konumlanışı Bağlamında Charlotte Perkins Gilman’ın “The Yellow Wallpaper” Adlı Öyküsünün Türkçe Çevirileri Üzerine Bir İnceleme”. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi* 11 (2021): 101-111.
- Lewis, Norman N.. “Stanhope, Lady Hester Lucy (1776–1839)”. *Oxford Dictionary of National Biography*. Erişim 29 Aralık 2023.
<https://www.oxforddnb.com/display/10.1093/ref:odnb/9780198614128.001.0001/odnb-9780198614128-e-26247?aulast=Cleveland&date=1914&genre=book&sid=oup%3Aorrr&title=The+life+and+letters+of+L+ady+Hester+Stanhope>
- Liston, Henrietta. *Henrietta Liston’s Travels: The Turkish Journals, 1812-1820*. Editor Patrick Hart, Valerie Kennedy, Dora Petherbridge and F. Özden Mercan. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2020.
- Logan, William. “Lady Hester Stanhope”, *The Sewanee Review* 119/1 (2011): 127-128.
- Lord Stanhope. *William Pitt et Son Temps*. Editör François Guizot. 3 cilt. Paris: Michel-Lévy freres 1862.
- Madden, Richard Robert. *Travels in Turkey, Egypt, Nubia and Palestine, in 1824, 1825, 1826, and 1827*. Londra: H. Colburn, 1829.
- Makdisi, Ussama. *The Culture of Sectarianism: Community, History, and Violence in Nineteenth-Century Ottoman Lebanon*. Los Angeles: California University Press, 2000.
- Marcellus, Vicomte de. *Souvenirs de l’Orient*. 1 cilt. Paris: Debécourt, 1839.
- Melman, Billie. *Women’s Orients: English Women and Middle East, 1718-1918*. Londra: MacMillan, 1992.
- Meryon, Charles Lewis. *Memoirs of the Lady Hester Stanhope, as Related by Herself in Conversations with her Physician Comprising her Opinions and Anecdotes of Some of the Most Remarkable Persons of her Time*. 1-3 cilt. Londra: Henry Colburn, 1846.
- Meryon, Charles Lewis. *Travels of Lady Hester Stanhope; forming the Completion of her Memoirs*. 1-3 cilt. Londra: Henry Colburn, 1846.
- Mulvey, Christopher. *Transatlantic Manners: Social Patterns in Nineteenth-Century Anglo-American Travel Literature*. Cambridge: Cambridge UP, 1990.
- Paston, George. *Little Memoirs of the Nineteenth Century*. Londra: Grant Richards, 1902.
- Polk, W. R.. *The Opening of South Lebanon, 1788–1840. A Study of the Impact of the West in the Middle East*. Cambridge: Harvard University Press, 1963.
- Poujade, Eugène. *Le Liban et la Syrie, 1845-1860*. Paris: A. Bourdilliat et cie, 1860.
- Roundell, Mrs. Charles. *Lady Hester Stanhope*. Londra: Murray, 1909.
- Russell, William. *Eccentric Personages*. 1 cilt. Londra: John Maxwell, 1864.

- Schlicht, Alfred. "The Role of Foreign Powers in the History of Lebanon and Syria from 1799 to 1861". *Journal of Asian History* 14/ 2 (1980): 97-126.
- Seccombe, Thomas. "Meryon, Charles Lewis". *Dictionary of National Biography*. 37 cilt. Londra: Smith, Elder & Co, 1897.
- Seccombe, Thomas. "Stanhope, Lady Hester Lucy (1776–1839)". *Dictionary of National Biography*, Editor Sidney Lee, 54 cilt. Londra: Smith, Elder & Co (1898): 12-14.
- Smith, Dorothy J.. "Queen Hester". *Huntington Library Quarterly* 31/ 2 (1968): 153- 178.
- Traboulsi, Fawwaz. *A History of Modern Lebanon*. London: Pluto Press 2012.
- Unkeless, Elaine. "Hester Stanhope". *James Joyce Quarterly* 13/ 4 (1976): 479-480.